

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIK DİVANİ SEÇİMLERİ ÜZERİNDEKİ ANLAŞMAZLIKLAR

Prof. Bahri SAVCI

P L Â N

I

BAŞKANLIK DİVANINA GİRME EHLİYETİ

I — Bir siyasî parti grubu içinde bulunmayan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin de, Başkanlık Divanına seçilmelerini mümkün görüp, onlara da bir pay veren görüş :

II — Ancak siyasî parti grubu içinde bulunan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin Başkanlık Divanına seçilmelerini mümkün kılan görüş:

III — Bir siyasî parti grubu içinde bulunmayanlarada, bir siyasî parti kontenjanında haklar tanıyarak Başkanlık Divanı seçimini, bir anlayış dairesinde yapmağı mümkün kılan görüş:

II

MUTEBER OY MESELESİ

III

NİSAP MESELESİ VEYA BAŞKAN VEKİLLİĞİ SEÇİMLERİNİN MUTEBERLİĞİ MESELESİ

Birinci Görüş: Başkanlık Divanı seçiminde salt çoğunluk, üye tam-sayısına göredir.

İkinci Görüş: Başkanlık Divanı seçiminde salt çoğunluk, toplantı-ya katılanlara göredir.

IV

SENATO GENEL KURUL KARARININ YENİDEN TETKİKİ VE TASHİHİ İMKÂNI

- I — İddia:** Yeni bir tetkik ve binaenaleyh tashih gerekir.
- II — Başkanlık Divanının Karşı İddiası:** Genel Kurul kararı kesinleşmiştir. Yeni bir tetkik ve tashih yapacak bir merci de yoktur.

V

BU MESELELER HAKKINDA GÖRÜŞLERİMİZ

Temel Fikir: 1961 Anayasasının, partiler üzerine kurulu felsefesi:

- I — Başkanlık Divanına Girme Ehliyeti:** Bir siyasî parti grubuna mensup olma veya onun tarafından kontenjana alınmadan ibarettir.
- a - İstanbul Anayasa Komisyonu öntasarısının bu hususustaki mânası,
- b - C.H.P. nin, Anayasa Komisyonuna cevabının bu konudaki mânası,
- c - Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî İlimler Enstitüsü Anayasa Tasarısının bu husustaki anlamı,
- d - Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunun bu konudaki kasdı,
- e - Temsilciler Meclisindeki Anayasa müzakerelerinin anlamı.
- II — Muteber Oy Meselesi:**
- III — Başkan Vekili seçimlerini de, toplantıya katılanların salt çoğunluğu nisabına bağlamak gerekir.**
- IV — Gerek nisap, gerek ehliyet şartlarına taallük etsin, her seçimin bir itiraz merci olmak lâzımgelir.**
- V — Bu tartışmada ortaya çıkan sair meseleler ve bunlara ait görüşümüz.**
- 1 - Meseleyi Anayasa Mahkemesine gönderme imkânı,
 - 2 - Senato Başkanlık Divanı kararına katılma ehliyeti,
 - 3 - Senato Başkanlık Divanı kararının, bizzat yetki alanını aşmış olması meselesi:

I

BAŞKANLIK DİVANINA GİRME EHLİYETİ

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir dalı olan Cumhuriyet Senatosu, birinci devre ikinci içtima yılının birinci birleşimini 1.11. 1962 Perşembe günü, saat 15.00 de alışılmış parlâmento usulüne göre açmıştır.

Cumhuriyet Senatosu, Başkanlık Divanının, Genel Kurula sunduğu işlerden; Başkanın, birinci toplantı yılı çalışmalarına ait demecinden sonra, gündeminin, görüşülen işler bölümünün birinci maddesine geçmiştir ki, bu, Başkanlık Divanına, yeni içtima yılı dolayısıyla seçilmesi gereken 3 Başkan Vekilliği, 6 Divan Kâtipliği, 3 İdare Âmiri seçimidir.

Fakat, bu seçimin yapılmasında, hemen bir güçlük ortaya çıkmıştır: Anlaşıldığına göre, Başkanından maada, müddetini bitiren eski Başkanlık Divanı muhtelif cephelerden adedî kuvvet nisbetini tespit ederken, Divandaki sandalyaları; Senato içindeki bir siyasî parti grubu içinde yer almıyan bağımsız Senato üyelerini de, yâni böylece Senatonun tüm üye sayısı olan 183 sandalyayı da itibar nazarına alarak siyasî parti grupları ile, siyasî parti grubu halinde teşkilâatlanmamış olan öteki gruplara, haiz oldukları sayı kuvveti oranına göre paylaştırmayı mümkün kılan bir hesap da vermiştir. Bir başka deyimle, Başkanlık Divanı, 84 üncü maddeyi, Divana katılma hakkını, sadece siyasî partilere tanıyan bir anlayış ile tefsir ederek pay nisbetini ona göre dağıtan cetveller tanzim ederken, öte yandan, Anayasanın 84 üncü maddesini; «Başkanlık Divanı, bütün Meclis üyelerinden kurulur. Bunlardan siyasî parti grubu halinde teşkilâatlanmış olanlar, Başkanlık Divanına, Meclisin tümüne nazaran haiz oldukları kuvvet nispetinde katılırlar. Böyle bir hesap yapılıncaya, siyasî parti grubu halinde teşkilâatlanmamış olan bağımsızlar ile tabii senatörlere de, Başkanlık Divanında bir pay düşer. Senato, partilere düşen payı, partili üyelere seçerken, bu bağımsızlara düşen payı da, bağımsızlar arasından seçer. Bu suretle, Başkanlık Divanına, Cumhuriyet Senatosu içindeki bütün elemanlar katılmış olur: Yâni siyasî parti grubu halinde teşkilâatlanmış olan elemanlar ile, siyasî parti grubu içinde yer almamış bulunan bağımsızlar da, Divanda temsil edilmiş olurlar. Bu temsil, siyasî partilere, Senato üye tam sayısı muvacehesindeki oranları nispetinde bir pay temin etmiş olur. Bu hesaptan, geri-

ye kalan payı da, muhakkak bağımsız alırlar» gibi kesin bir anlamda da anlayan görüşe göre pay çetvelleri de tanzim edilmiştir.

Bu arada, Millet Partisi, Anayasanın 84 ve 85 inci maddelerini, kendisine göre anlayarak, Senato Başkanlık Divanındaki sandalyalara ortak olmak üzere, «Senatoda, bir siyasî parti grubu içinde» yer almayan bağımsız üyeleri sayıları 10 üyeden aşağı düşüğü için Senatoda gruplaşmayan M.P. ve C.K.M.P. gibi siyasî parti grupları ile birleştirmeden; M.P. ve C.K.M.P.'nin, bu bağımsızlardan müstakil olarak Başkanlık Divanında bir muhalefet partisi olarak temsil edilmelerini istemiştir. (Cumhuriyet Senatosu, Tutanak Dergisi, Cilt 6, sahife 4).

İşte Millet Partisi, bu ayrı görüşünü, 1.11.1962 tarihli birinci birleşimde, Cumhuriyet Senatosuna sunduğu bir tezkere ile ifade edince, bu Meclisteki Başkanlık Divanı üyeliklerindeki açıklar için nasıl bir seçim yapılacağı meselesi, karışık bir manzara altında ortaya çıkmıştır: Çünkü, bu oran meselesini, Başkanlık Divanının çözmesi gerekirdi. Fakat, Başkanlık Divanında, Başkandan başka bütün üyeler düşmüş durumdadır. Bu meseleyi, ancak yeni Başkanlık Divanı çözebilir. O da çözememiştir. Fakat, Senato, bu seçimleri de yapmak zorundadır. Onun için, 84 üncü maddede zikredilen «siyasî partilerin kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmaları» hükmünün nasıl anlaşılması gerektiğini tespit tartışmalarına girişilmiştir.

Bu tartışmada ortaya çıkan fikirleri, şu üç grup içinde toplamak ve özetlemek mümkündür. şöyle ki :

I - Bir Siyasî Parti Grubu İçinde Bulunmayan Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin de, Başkanlık Divanına Seçilmelerini mümkün Görüp, Onlara da Bir Pay Veren Görüş :

Bu görüş, esas itibariyle, Cumhuriyet Senatosunda bağımsız üyeler tarafından ve bazı partiler tarafından ileri sürülmüştür ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinden hiç kimseyi ve hiçbir grubu rencide etmiyen bağımsızlara da, Parlâmento içinde faaliyet gösterme imkânını veren bir çözüm yolu olarak kabulü istenmiştir. Geçen yılın tatbikatının da, Cumhuriyet Senatosu Başkanlık mevkiine dahi bir bağımsızın getirildiği emsalinden başka dayandığı nazarî ve kanunî deliller de şunlardan ibarettir:

1 - Bu Senato, Anayasaya göre, 183 kişiden ibarettir. İçlerinden bir kısmı (56 üye) partisiz temsilci vasfındadır. İçine bunları da

alan bu 183 kişi, Başkanlık Divanında temsil edilmedikçe, Anayasa-ya aykırı hareket edilmiş olur.

Yolumuz, Batı anlamındaki demokrasi olduğuna göre, hiçbir partiye mensup olmıyan arkadaşların da, Başkanlık Divanında, bağımsız olarak temsil edilmemeleri cihetine gidilemez. Binaenaleyh, siyasi parti grupları ile beraber, bu partisiz temsilcileri de, Başkanlık Divanı sandalyalarını pay etmede hesaba katmak gerekir. Onun için, oranı, 126 sayısına göre değil, bu 183 sayısı üzerine oturtmak lâzımdır. (Haydar Tunçkanat tabii üye.) Çünkü; Cumhuriyet Senatosunda, parti grubu kurabilen senato üyeleri durumu ancak şundan ibarettir: Yani,

A.P. = 62,

C.H.P. = 36,

Y.T.P' = 28 olmak üzere, ancak 126 dır. Bunlardan geri kalıp bir parti grubu teşkil edemiyen üye sayısı halihazırda 56 ya bâliğ olmaktadır. Demek ki bunların tutarı da bir hayli rakam tutmaktadır. Bunları Başkanlık Divanında temsilcisz bırakmak doğru olamaz.

2 - Esasen, 84 üncü ve 85 inci maddeler de bunu âmirdir. Maddelerin gerçeğe anlamı şuradadır: Senatoda, 10 kişilik bir siyasî grup teşekkül etti mi, bu grup, bir siyasî grup olarak Divana katılma hakkını kazanacaktır. Amma, bundan, Divana, sadece siyasî partilerin katılacağı, Divan sandalyalarının, sadece siyasî parti grupları arasında paylaşılacağı anlamı çıkmaz. Binaenaleyh, oran hesabını 126 üzerinden yaparak, Divan üyeliklerini, sadece siyasî parti grupları arasında A.P. = 6; C.H.P. = 4; Y.T.P. = 3 olarak hesaplamamak, gerekir. Geri kalan 56 kişiyi de temsilcisz bırakmamak için; oran hesabını 183 üzerinden yaparak, Divan üyeliklerine, siyasî parti gruplarından: A.P. = 4; C.H.P. = 3; Y.T.P. = 3 kişi getirdikten sonra, artan 3 üyeliği de, Cumhurbaşkanlığı kontenjanına Tabii Senatör, bağımsız C.K.M.P., M.P. temsilcilerinden mürekkep 56 bağımsıza vermek gerekir. Nitekim, Millet Meclisinde de, bağımsızlar, oran hesabına girmişlerdir. (C.H.P. Grubu adına Sedat Çumralı).

3 - Gerçekten Anayasanın 84 üncü maddesi, ancak, siyasî parti gruplarının Divana katılma şartından bahseder; burada, Divanı paylaşma bahis konusu değildir; ancak, siyasî parti gruplarının, Divan dışında kalmamasını, Divana muhakkak katılmalarını sağ-

lama, bunu mecburî kılma bahis konusudur. Bu da, Divanın tarafsızlığını sağlamak için konmuş bir hükümdür. (Ahmet Yıldız; Tabî Senatör.) Ayrıca, Başkanlık Divanı, Senatonun bir makamıdır. Oraya, parti grupları, inhisarî olmadan, daha doğrusu, oraya, grupların, grup hüviyeti bahis konusu olmadan, katılmaları doğru olur. (Ahmet Yıldız. Tabî üye).

4 - 84 üncü maddeyi, parti gruplarının Divana katılma şeraitini düzenleyen bir hüküm olmaktan çıkarıp, Divan üyeliklerini, münhasıran parti grupları arasında paylaştıran bir hüküm halinde anlamak, tamamile, anti-demokratik bir görüştür. Çünkü, Başkanlık Divanı, partilerin idaresi için seçilmiş bir heyet değildir, Senatonun idaresi için seçilmiş bir heyettir. Nerede bir kurul varsa, bir Başkanlık Divanı seçimi varsa, oraya katılmada herkesin diğerleri kadar hakkı vardır. Bunu tahdit edecek bir hüküm anti-demokratik olur. (Ahmet Yıldız; tabî: Senatör).

5 - Nihayet, türlü kategorilere mensup olan ve fakat bir siyasî parti kuramadıkları için Başkanlık Divanına katılma şansları tanınmak istemiyen üyelerin sayısı, yarın, Senatonun yarısını geçerse; Başkanlık Divanı, azınlıkta kalmış olan siyasî parti grupları adaylarından mürekkep hale gelecektir. Bu, çoğunluğun kabul etmediği bir Başkanlık Divanı olacaktır ki, bu vâkıa düşünürsünüz. (Ahmet Yıldız. Tabî Senatör).

6 - Anayasanın 84 üncü maddesini, diğer maddeleri ile birlikte mütalâa etmek lâzımdır. Ancak o zamandır ki, kanun yapıcısının maksadını daha kolaylıkla ve isabetle anlayabiliriz: Anayasanın 183 üncü maddesi, Yüksek Hâkimler Kurulunun 18 asıl, 5 yedek üyeden kurulu olduğunu söyledikten sonra; bu 18 asıl, 5 yedek üyenin ne suretle seçilip, Yüksek Hâkimler Kurulunun meydana geleceğini tasrih eder. Keza 145 inci madde ile de; Anayasa Mahkemesinin 15 asıl, 5 yedek üyeden kurulacağını söyledikten sonra, bunu müteakip hükümlerle de, bu 15 asıl ve 5 yedek üyenin nasıl seçileceğini açıklar. Bunun gibi, eğer, Anayasanın 84 üncü maddesi de, Başkanlık Divanının, ancak ve ancak, sadece ve münhasıran siyasî parti grupları üyelerinden seçilebileceğini kasetse idi; evvelâ, bu kaide, açıkça vazedilirdi; ondan sonra da, bu kaidenin nasıl uygulanacağı tespit edilirdi. Yâni önce, Meclislerin Başkanlık Divanları o Meclislerdeki siyasî parti gruplarından teşekkül eder, derdi; ondan sonra da, ikinci bir hüküm olarak, hangi partinin, Başkanlık Divanına, ne miktar üye vereceğini kayde-

derdi. Böyle yapmadığına göre, demek ki, 84 üncü maddenin kasdı; Başkanlık Divanlarını, siyasî parti gruplarına hasretmemektir. Bu madde, ancak, siyasî parti gruplarının, başkanlık divanlarına iltihaklarındaki kaideyi göstermektedir. Geçen seneki tatbikat da böyle olduğundan, hem Başkan, hem de bir idareci üye, siyasî parti grubu dışında olduğu halde, Divana seçildi. (Zihni Betil. Tokat C.H.P.).

7 - Başkanlık Divanının tarafsızlığını sağlamanın en iyi yolu da, hiçbir siyasî parti mensubu olmadıkları için, Başkanlık Divanı vazifesini tarafsızlık ile yapabilecek şartlar içinde olan bu bağımsızlarla da teşhizdir. (Zihni Betil. Tokat C.H.P.), (Ahmet Yıldız. Tabiî Senatör).

8 - Senatoya girmenin üç yolu vardır: Seçim, tabiî üyelik, Cumhurbaşkanı kontenjanı. Bu üç yol ile Senatoya giren üyelerin hukuku, birbirine eşit ve Senatonun, bütün faaliyetlerine hakkıyla katılmayı mümkün kılar. 84 üncü madde, bu hakkı bertaraf etmiyor. (Cevat Açıkalın. Cumhurbaşkanıca Senato üyesi).

9 - Fiilî bir durum da, Başkanlık Divanına, siyasî parti grupları dışında kalanların da iltihakını zarurî kılar: Bir partinin 28 üye ile Divanda 3 payı varken, Cumhurbaşkanlığı kontenjanı ile tabiî üyelere teşekkül eden 36 kişilik bir topluluğun, Başkanlık Divanında temsilcisi bulunamaması olmaz.

10 - 85 inci maddeye göre, siyasî parti grupları, Meclis faaliyetlerine, kuvvetleri oranında katılırlar. Demek ki, buna göre, Meclis faaliyetlerine katılma, ancak, kuvvet oranına göredir. O halde, Başkanlık Divanı da bir Meclis faaliyeti olduğundan, buraya da katılacaklardır ve ancak, kuvvetleri oranında katılacaklardır; münhasıran paylaşmıyacaklardır. Onlarla beraber, siyasî parti grubu içinde yer almayanlar da katılacaklardır. Nitekim, bunlar, Komisyon faaliyetlerine katılıyorlar. Buraya da katılmasınlar denecek ise, bu, Senatörlük vasfı ile telif edilemez. Bunlar Komisyon faaliyetlerine katılsınlar, fakat, madde 84 e göre Başkanlık Divanına katılmasınlar demek, Meclis faaliyetleri için bir ayırma yapma demektir. Oysa ki, Meclis faaliyetleri arasında bir ayırım yoktur; Meclis faaliyetlerinin tümü vardır, ve buraya da, bağımlı bağımsız bütün Senatörler katılırlar. (Ahmet Yıldız. Tabiî Senatör).

11 — Divana bağımsızların da girmesini önlemek, Meclisleri, bazan, bir azlık teşkil eden partilerin tahakkümü altına koyma sonucunu doğurur. Meselâ, Senatodan 100 kişi partilerinden çıktılar ve müstakil kaldılar. Geriye de 25 mevcudu olan 2 partinin kaldığını düşünelim. Bu 100 bağımsız, Başkanlık Divanında temsil edilmezse, Divan üyeliğini, sadece 25 er üyesi olan iki parti paylaşırsa; Senato, bu iki partinin tahakkümü altına düşecektir. (Niyazi Ağırsanlı.)

12 — Anayasa, ancak Meclislerin Başkanlık Divanlarında, siyasî partilerin, oranlarına göre (tüme nazaran yapılacak oranlarına göre) katılma prensibi koymuştur. Bunu yaparken de, tabii, Başkanlık Divanının, münhasıran siyasî parti grubu üyelerinden meydana geleceğini hedef tutmamıştır. Bu yolda, en ufak bir imada dahi bulunmamıştır. Anayasa, siyasî parti gruplarından başka çevrelere mensup olanların da muhakkak bulunabileceği Başkanlık Divanına, siyasî parti gruplarının, ancak ve ancak, tüme oranları dahilinde katılabilecekleri hükmünü koymuştur. Bunu yapmakta da bir maksadı vardır: Başkanlık Divanını, Meclislerde oy çoğunluğuna dayanan bir parti veya, birkaç parti grubunun inhisarından korumak... Bu maksadın ötesinde bir ima yoktur artık: Yâni, Başkanlık Divanına siyasî parti grubu hüviyetini alamamışların dışındakilerin katılmasını önleyen hiçbir hüküm yoktur. (Başkanlık Divanı seçimi hakkında Başkanlık Divanının İçtüzük 202 ye göre alınmış kararı).

13 — Cumhuriyet Senatosunda, halen, siyasî parti grubu terimine dahil olmıyan üye sayısı, tam üye sayısının 1/3 ine yakındır. Bu yüksek miktarı tutan üyeleri, Başkanlık Divanına katılmaktan mahrum edecek bir anlayışın hukukî ve demokratik bir mesnedi bulunamaz. (Başkanlık Divanı seçimi hakkında Başkanlık Divanının İçtüzük 202 ye göre alınmış kararı).

II — Ancak Siyasî Parti Grubu İçinde Bulunan Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin, Başkanlık Divanına Seçilmelerini Mümkün Gören Görüş :

Bu görüş de, esas itibariyle, Cumhuriyet Senatosunun parti grupları tarafından ileri sürülmüştür. Temel telâkkisi 84 ve 85 inci maddelerinin, bu Anayasa içinde, ancak siyasî partilere imkân verdiği anlamında anlaşılması gerektiği yolundadır. Dayandığı nazarı ve kanunî deliller de, şundan ibarettir :

1 - Meseleyi çözerken, Anayasa hükümlerine, mutlak sadakat göstermek gerekir. Bu Anayasa, Cumhuriyet Senatosunda, menfaat grupları teşkilini istihdaf etmemektedir. Binaenaleyh, Meclislerdeki Başkanlık Divanlarında, siyasî parti temsilcileri bulundurmamıştır. Bu temsil payı da, oranları nisbetinde olmalıdır. (Osman Hacıbaloglu Y.T.P. Grubu adına. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi cilt 6, sahife 6). Yâni bu oran Senato üye tamsayısı olan 183 ün, her parti sayısına nisbeti ile değil, grupu teşkil eden partilerin adedî sayısı olan 126 nın, her parti sayısına nisbeti ile tespit edilmelidir. Bu suretle, Senato Başkanlık Divanı, sadece, siyasî parti gruplarından seçilecek üyelere tereküp eder. (Saim Sarıgöl. Adalet Partisi).

2 - Kanun koyucu, 84 üncü maddeyi tedvin ederken, a) Tabii üyelik, b) Cumhurbaşkanlığı kontenjanı, c) Bağımsız Milletvekilliği ve Senato üyeliği müesseseleri esasen vardı. Anayasa koyucusu, bunları bildiği halde, 84 üncü maddesinde; Başkanlık Divanlarını teşkilde, bunlara yer vermemiştir. Binaenaleyh münhasıran, siyasî parti gruplarına yer vermiştir. Yalnız siyasî parti gruplarının kuvvetleri oranında Divana iştirak etmeleri, kanunî bir zarurettilir. (Cahit Okurer: A.P. Senato Grubu Başkanı ve Lütfü Tokoğlu.)

3 - Kanun vâzı, bağımsızların da Başkanlık Divanına katılmalarını istemiş olsaydı, buna ait bir hüküm metne koyardı. Nitekim, kanun vâzı, bağımsızların Bütçe Karma Komisyonuna katılmalarını uygun gördüğünden, bu hususu, 94 üncü maddede tasrih etmiştir. 84 de bağımsızlar hakkında böyle bir hüküm koymadığına göre, onların Başkanlık Divanına katılmalarını istemiş olmamaktadır, demektir. (İzzet Gena. Niğde, Rifat Etker Ankara, Mansur Ulusoy. Kütahya, Rıza Ulusan. Kırşehir, Bahattin Özbek. Kütahya, Yılmaz İnceoğlu. Afyon).

4 - Kanunlar, her şeyden önce, lâfzan muteberdir. Lâfız efradını câmi, ağıyarını mâni olunca, artık, aynı mevzuda, yeni hükümler ihdasına hukuk tekniği cevaz vermez. Anayasanın 84 üncü maddesi ise, efradını câmi, ağıyarını mâni bir hükümdür. Binaenaleyh, artık Anayasanın, ayrı bir maddede, siyasî gruplara dahil olmıyanların, Başkanlık Divanına katılmalarını meneden bir hüküm vazetmesine lüzum yoktur. (Başkanlık Divanı seçimi hakkında Başkanlık Divanının, İçtüzük madde 202 ye göre aldığı karara, Divan üyelerinden Lütfü Toklu ve diğer iki arkadaşının muhalefet şerhi).

5 - Anayasayı tedvin eden vâzı kanun, bu maddeyi tedvin ederken, Meclislerin içinde, müstakillerin de bulunabileceğini biliyordu. Böyle olduğu halde, onları 84 üncü maddede bile-bile zikretmemiştir. Çünkü, Başkanlık Divanlarının teşekkülünü, siyasî parti gruplarına bırakmıştı. Halbuki, vâzı kanun, 94 üncü maddede, bu müstakilleri zikretmiştir ve onların, Bütçe Karma Komisyonunun kuruluşunda «siyasî parti gruplarının ve bağımsızların, oranlarına göre temsilinin... gözönünde tutulacağı» nı sarahaten söylemiştir. Çünkü, müstakilleri, ancak burada itibar nazrına almıştır ve bunu da belirtmeği bir zaruret saymıştır. (Yukarıda adı geçen muhalefet şerhi).

6 - 84 üncü madde hakkında Kurucu Meclis ile Temsilciler Meclisi Genel Kurulunda yapılan tartışmalar ve maddeyi ıslah ameliyesi de gösterir ki, kanun koyucu, 84 üncü maddenin muhtevasının şümülü içinde, bağımsızları görmek istememiştir. Bu sebeptendir ki; maddenin, Kurucu Meclise sevkindeki ilk şeklin - bir' iltibasa yer verilmemek, yâni, maddenin bağımsızları da ihtiva etmesi hususunda akla gelebilecek en küçük bir ihtimali de bertaraf etmek için - değiştirilmesi yoluna gidilmiş, bu iltibasa yer verebilecek, bu ihtimali akla getirebilecek olan «Siyasî Grup» terimi yerine, bağımsızları dışarıda bırakan «Siyasî Parti Grubu» terimini kullanmıştır. İşte, 94 üncü maddede, Bütçe Karma Komisyonunda siyasî grupları ve bağımsızları sarahaten zikrederek, burada bağımsızlara yer verirken; 84 üncü maddede, bağımsızları da ihtiva etmesi mümkün olan «Siyasî Grup» terimi yerine, bağımsızları bertaraf eden «Siyasî Parti Grubu» terimini kullanması sebebiyle artık, «Başkanlık Divanına, bağımsızların veya başkalarının katılmasını önleyen bir hüküm» koymağa lüzum da kalmamıştır. (Yukarıda adı geçen muhalefet şerhinden çıkacak anlam).

III — Bir Siyasî Parti Grubu İçinde Bulunmayanlara da, Bir Siyasî Parti Kontenjanında Haklar Tanıyarak , Başkanlık Divanı Seçimini, Bir Anlayış Dairesinde Yapmağı Mümkün Gören Görüş:

Bu görüş de, esas itibariyle, bir parti grubu tarafından ileri sürülmüştür. (Y.T.P.). Bu parti grubunun esas görüşü; Başkanlık Divanına siyasî partilerin temsilci gösterebileceği merkezindedir. Fakat, İctüzük, henüz tedvin edilmemiş olduğundan ve nihayet, bir intikal devri geçirilmekte bulunulduğundan, bu kuruluş devresinde, tabii üyelere, Cumhurbaşkanı Kontenjanından Senatoya gelmiş olanlara, tarafsız üyelere, on üyeden eksik duruma düşmüş olmaları hasebiyle, siyasî parti grubu olma vasfını kaybetmiş olan

diğer partilere de, siyasî parti grubu olmaktan dolayı Başkanlık Divanına temsilci gösterme hakkını haiz siyasî partilerin kontenjanlarında bazı haklar tanıyabilir. Bu suretle, onlar da, Başkanlık Divanında temsil edilmeyi elde etmiş olurlar. Böyle bir anlayış göstermekte Y.T.P. fayda mülâhaza etmektedir. (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 6, sahife 6).

Bu görüşe, Adalet Partisi de, şu tarzda katılmıştır: Partilerin yalnız Meclisteki adedî kuvvetine göre tespit edilmeyip seçime katılacak bütün Senato üyelerinin yekûnuna göre tespit edilmiş olan oran, Adalet Partisine 4,334 vermektedir. Bu, 5 üyelik demektir. Adalet Partisi, 5 inci üyeliği, bir hak olarak değil, bir temsil elde etmeleri imkânı olarak, Senatodaki üye sayıları 5 in altına düşmüş olan diğer siyasî partilere (C.K.M.P. ve M.P.) bırakmaktadır.

II

MUTEBER OY MESELESİ

Cumhuriyet Senatosunun ikinci birleşimi 2.11.1962 Cuma günü yapılmıştır. Bugünkü ilk tartışmalarda, Başkanlık Divanının, münhasıran siyasî parti mensuplarından mı, yoksa, aynı zamanda siyasî parti grubu içinde bulunmayan Senato üyelerinden mi kurulacağı meselesi, bir karara bağlanamamıştır. Bu hususu, bir karara bağlamak için, Nüvit Yetkin (Malatya, C.H.P.) imzasiyle bir önerge verilmiştir. Bu önerge, 84 üncü maddenin, «Meclislerin riyaset divanlarının oranları nisbetinde siyasî partilerden tereküp edeceği» şeklinde değil, «siyasî partilere verilecek kısmın, oranları nisbetinde tevzi olunacağı» şeklinde veya diğer tabir ile «siyasî partilerin, Riyaset Divanına, oranları nisbetinde iştirak edeceği» şeklinde anlaşılıp tatbik olunmasının, karara bağlanması istenmiştir. Önerge sahibinin maksadı şudur: Senato, böyle bir karar almadan seçime giderse, 84 üncü maddeyi, Divanlarda parti gruplarına bir tekel tanıyacak şekilde yorumlayan arkadaşların itiraz edeceği bir merci bulunamaz. Çünkü, Senato - içi bir seçim işlemi, Anayasanın bahsettiği kazaî organlara intikal edemez. Amma, bu seçim hakkında, Senato bir karar alırsa, bu karar, Anayasa Mahkemesine intikal edebilir. Onun için, böyle bir karar almak gerekir.

Fakat, Cumhuriyet Senatosu Başkanı, bu önergeyi oya koymamıştır. Çünkü; Başkanlık, gündemde olan meselenin, ancak Başkanlık Divanı seçimi olduğuna kanidir. Binaenaleyh, konu, böyle

bir karar almak değil, seçimi yapmaktır. Ayrıca, Senato, bu seçimi yapmayıp da, 84 üncü maddenin tefsirine girerse, bunun üzerindeki tartışmalar uzayıp gidecektir. Kaldı ki, Senatonun, böyle bir tefsire yetkisi de yoktur.

Bu sebeple, seçime gitmekten başka çare kalmamıştır. Seçime de siyasî parti grupları ile beraber, siyasî parti grubu kuramıyan Millet Partisi de aday göstermiştir. Ayrıca, bir siyasî parti grubuna mensup olmıyan Turhan Kapanlı, Başkan Vekilliğine; Sadık Artumkaç İdare Âmirliğine; Kâmil Karavelioğlu da İdare Amirliğine aday gösterilmiştir.

Önce, Başkan Vekilliği seçimi yapılmıştır. Birinci tura 137 kişi katılmıştır. 101 oy alan Hâmit Tiğrel'in, salt çoğunluğu elde ederek kazandığı Başkan tarafından söylenmiştir. Sırrı Atalay 90, A.P. den Fikret Turhangil 73, bağımsızlardan Turhan Kapanlıgil 59 oy ile ikinci tura kalmışlardır.

İkinci turda da, hiç kimse salt-çoğunluğu sağlayamadığından üçüncü tura geçilmiştir. Bunda da, 139 üzerinden 84 ile Sırrı Atalay'ın izafî çoğunluğu (mevcutların içinde en yüksek oy) elde ederek kazandığı görülmüştür. Fikret Turhangil ile, Turhan Kapanlı, 68 er oy ile eşit duruma düşmüşlerdir. Bir oy da, Osman Kapanlı adına çıkmıştır ki, tasnif heyeti, bunu gayri muteber saymıştır. Başkan, İctüzüğün 6 ncı maddesinin son fıkrasına göre eşit oy alanlar arasında kur'a çekileceğini söylemiştir. Fakat; Sırrı Atalay (Kars C.H.P.); oy pusulasının kimi kastedtiği anlaşılıyorsa, oyun, onun olacağı; sadece Kapanlı soyadı ile yazılsa idi, oyun Turhan Kapanlı'ya ait olacağını muhakkak bulunduğu; şimdi aday olmıyan bir Osman'ın, yanlışlıkla, Kapanlı soyadının başına konmuş olmasının, oyu yakamıyacağı yolunda bir mütalâa ileri sürüp, Turhan Kapanlı'nın seçilmiş sayılması gerektiğini söylemiştir.

Buna karşılık Cahit Okurer (İzmir. A.P.) bundan evvelki bir seçimde yapılan bir benzer isim hatası dolayısıyla İzzet Birand yerine yanlışlıkla Remzi Birand adının gayri muteber sayıldığını, şimdi de öyle yapılması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca, A.P.'nin, esasen, Turhan Kapanlı'ya verilecek oyların hiç birisinin, Anayasa muvacehesinde muteber olmadığına kani olduğunu da eklemiştir.

Yapılan tartışmalar sonunda tasnif heyetinin mazbatasının oya konulmasını, (bu suretle, bir oyun Turhan Kapanlı'ya değil, Osman Kapanlı adına vermiş olduğu kabul edilmiş olacak, binaenaleyh Fikret Turhangil ile, Turhan Kapanlı'nın eşit oy aldıkları

için, ad çekmeye gidileceği kararlaştırılması) teklif edilmiş, fakat A.P. Grupundan Cahit Okurer, buna itiraz etmiştir. Ona göre; mazbata oya konduğu takdirde, Başkanlık Divanı, bir bağımsızın adaylığını da kabul etmiş duruma girecektir. Başkanlık Divanının böyle bir karara varabilmesi için de, daha önceden Senatonun böyle bir karara varması gerekir. Bu ise mümkün değildir. Senato bir karara varmadan da, bu mevzu oya konamaz.

Buna, Senato Başkanı; Başkanlık Divanına kimlerin üye olabilecekleri meselesinin, bir hal suretine varamadığını; bu hususu, Senato Başkanlığının da çözümleneceğini; ancak Senato umumi heyetinin çözümleneceğini söyleyerek cevap vermiştir ve mazbatayı oya koymuştur. Mazbata kabul edilmiştir. Bu suretle, iki aday arasında oy eşitliği olduğu da kabul edilmiş duruma girmiştir. Ad çekmeyi de bağımsız aday Turhan Kapanlı kazanmıştır.

III

NİSAP MESELESİ VE BAŞKAN VEKİLLİĞİ SEÇİMLERİNİN MUTEBERLİĞİ MESELESİ

Cumhuriyet Senatosunda Başkan Vekilleri seçimleri sona erdikten sonra, Divan Kâtiplikleri seçimlerine geçilmiştir. Fakat, ilk turda nisap elde edilemediğinden, ikinci tura gidilmek ihtiyacı hasıl olmuştur. O zaman Mehmet Ünalı (Adana, nisabı işaret etmiştir. Ona göre, İçtüzüğün 6 ncı maddesinin 1 inci fıkrasında adı geçen mutlak ekseriyet sal-çoğunluk) deyiminin vüs'at ve şümülünün tesbiti gerekmektedir. Aksi halde, Birinci Meclis ile hasıl olan farklı tatbikat dolayısıyla, seçimler muallel hale düşecektir.

Bu görüşe, Başkan Vekili İhsan Hâmit Tiğrel cevap vermiştir. Başkan Vekiline göre, mutlak ekseriyet (salt - çoğunluk) deyimini, mürettep âzanın yarısından bir fazlasını ifade eder. Senatodaki uygulama böyledir. Binaenaleyh, şimdiye kadar yapılan muamelede bir usulsüzlük yoktur. Şimdi farklı bir görüş ileri sürülüyorsa, bunu, İçtüzük müzakereleri sırasında ortaya atmak gerekir. Binaenaleyh, nisap meselesini bu anlamda anlayarak seçime geçmek gerekir. Fakat, yeter nisap olmadığından, seçim, 6.11.962 Salı gününe kalmıştır.

Fakat, bu arada, Mehmet Ünalı'nın ortaya koyduğu mesele, kendini iyice vazetmiştir. Bu hususta iki anlayış ortaya çıkmıştır ve binaenaleyh, bu iki anlayışa göre 2.11.962 Cuma günü yapılan Başkan Vekilliği seçimi de daha ilk turunda muteber veya gayri muteber sayılmak durumuna düşmüştür.

I - BİRİNCİ GÖRÜŞ : Başkanlık Divanı seçiminde salt - çoğunluk; üye tamsayısına göredir. Binaenaleyh, 2.11.962 de yapılan Başkan Vekilliği seçimlerinin birinci turu ancak İhsan Hâmit Tiğrel için muteberdir.

Bu görüşe göre 2.11.962 Cuma günü, Cumhuriyet Senatosu, 137 mevcut ile Başkan Vekilliği seçimlerine başlamıştır. İlk turda:

İhsan Hâmit Tiğrel 101,

Sırrı Atalay 30,

Fikret Turhangil 73,

Turhan Kapanlı 59 ar oy almışlardır.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı, bu seçimleri idare ve tanzim eden İctüzüğün 6 ncı maddesindeki mutlak ekseriyeti (salt çoğunluğu), biraz yukarıda söylendiği gibi üye tamsayısının yarısından bir fazlası olarak telâkki etmiştir. Bu hesaba göre; birinci turda, yalnız İhsan Hâmit Tiğrel'in, gereken nisabı doldurduğu ve seçiminin muteber olduğunu tespit etmiş ve diğer iki Başkan Vekilliği için, ikinci tura gitmiştir. Bunda da, hiçbir aday, bu anlayışa göre gereken nisabı tutturamadığından, üçüncü tura gidilmiştir. Üçüncü turda da, İctüzük madde 6 gereğince, izafî çoğunlukla yetinilmiştir ve buna göre de 84 oy alan Sırrı Atalay hemen seçilmiş sayılmıştır. 68 er oy alan Fikret Turhangil ile, Turhan Kapanlı'nın arasında da ad çekilerek, bunu kazanan Turhan Kapanlı, Üçüncü Başkan Vekili olarak tespit ve ilân edilmiştir.

Bu görüş, ikinci toplantı yılının ikinci birleşimini idare eden Senato Başkanlık Divanının resmî görüşüdür. Ve buna göre de 2.11.962 de yapılan seçimlerde bir usulsüzlük yoktur. Zira, kanun vâzı, 6 ncı maddedeki ekseriyeti, «mürettep âzanın» ekseriyeti olarak anlamıştır. Çünkü, kanun vâzının maksadı böyle olmasaydı, İctüzüğün diğer bazı maddelerinde olduğu gibi, 6 ncı madde (mevcut âza) tâbirini sarahaten kordu. Koymadığına göre, ekseriyeti, mürettep âzanın ekseriyeti olarak kabul etmiştir. (İhsan Hâmit Tiğrel) Millet Meclisinin, bu görüşten ayrı bir şekilde hareket etmesi mümkündür. Fakat bu, Cumhuriyet Senatosunu ilgilendirmez. Başkanlık Divanı seçimlerinde uygulanacak salt - çoğunluk hesabını, üye tamsayısına göre değil de, müzakereye katılma hususunda gereken nisabı bulmak suretiyle hasıl olan mevcuda göre hesaplama teklifleri yapılabilir. Keza 2.11.962 Başkan Vekilliği seçimlerinin de bu yolda yapılmış olması gerektiği hakkında bir id-

dia da ileri sürülebilir. Bu hususta verilmiş olan - ve biraz aşağıda izah edeceğimiz - önergeler de, Anayasa Komisyonuna havale edilebilir. Anayasa Komisyonunun vereceği karar da, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda tekrar müzakere edilebilir, tartışılabilir. 2.11.1962 Cuma günü, yukarıda gösterilen bu birinci görüşe göre yapılan seçimlerin Anayasaya uygun olmadığı karara ulaşırsa, tabiiyle bu seçimler iptal edilir ve yeniden seçime gidilir. Ama, o zamana kadar, bu seçimler muteberdir, şimdi de - yâni 6.11.1962 Salı günü birleşim - Başkanlık Divanının öteki üyelerinin seçimlerini tamamlamaktan başka yapacak bir iş yoktur. Çünkü İçtüzük bunu emreder ve seçim sırasında, müzakere açılmasını da meneder.

II - İKİNCİ GÖRÜŞ: Başkanlık Divanı seçiminde salt - çoğunluk, toplantıya katılanlara göredir. Binaenaleyh, 2.11.1962 de salt - çoğunluğu, üye tamsayısına göre hesaplıyarak yapılan ve üçüncü tura kadar uzanıp, bu tur sonunda kazanmışları gösteren Başkan Vekilleri seçimi, Anayasaya (86 ya) ve İçtüzük (6 ya) aykırıdır. (Doğrusu şudur ki; bu seçimlerin birinci turu, 3 Başkan Vekilliğini de seçilmiş duruma getirmiştir.)

Bu görüşe göre durum şudur: Anayasamız salt - çoğunluğu bazan üye tamsayısına, bazan da, toplantıya katılanların sayısına göre hesaplamaktadır. Demek ki, salt - çoğunluktan, mutlaka, üye tamsayısının yarısından bir fazlası mânası çıkmaz. Tersine, salt - çoğunluk, genel olarak, müzakere ve karara katılan üye sayısının yarısından bir fazlasını ifade eder. Salt - çoğunluğun böyle bir mânâna ifade etmesi genel kaidedir; üye tamsayısına göre hesaplaması istisnaîdir. Bu istisnaî hesabın nerede yapılacağını, yâni salt - çoğunluğun nerede, istisnaî olarak, üye tamsayısına göre hesaplanacağını, kanun gösterir. İçtüzük madde 6, böyle bir istisnaî hüküm koymamaktadır. Binaenaleyh, bu 6 ncı maddeye dayanarak, Başkan Vekili seçimi nisabını, üye tamsayısının bir fazlası olarak teklâki etmek, hatalıdır. Bu, Anayasa 86 ya göre de bir hatadır. Bu itibarla, 2.11.1962 günü yapılan Başkan Vekilliği seçiminde, ilk oy lamada, toplantıya katılmış olan 137 üyenin salt - çoğunluğu olan 69 oydan fazla oy almış olan Turhangil, Atalay, Tiğrel'in seçilmiş olması gerekir ve binaenaleyh, ikinci, üçüncü turlara gitmeğe ihtiyacı kalmaz. Böyle yapılmayıp da, salt - çoğunluğu, üye tamsayısına dayatan ve 2.11.1962 tarihinde başlayıp, henüz tamamlanmamış bulunan Başkanlık Divanı seçimi, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırıdır. (Fethi Başak. İstanbul önergesi; A.P.).

Bir başka deyimle: Cumhuriyet Senatosunda yapılan bir seçimle Başkanlık Divanının «seçim neticesini tespit»; Cumhuriyet Senatosunun bir kararıdır. Meclislerin kararları ise, hakkında başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt-çoğunluğu ile alınır. Başkanlık Divanının teşkilinde de, Başkan için konan bir başkaca hükümden gayri olarak, diğer üyeler için böyle bir başka hüküm yoktur.

Binaenaleyh, Başkandan gayri Divan üyeleri, toplantıya katılan üyelerin salt-çoğunluğu ile seçilirler. Yâni, bunlar hakkında Senatonun alacağı karar, toplantıya katılanların salt-çoğunluğu ile alınır; alınmak gerekir. Anayasanın bu sarih hükmüne riayet edilmemiş olması, bir Anayasa ihlâlidir: [Başkanlık Divanı seçimi hakkında Başkanlık Divanının, İçtüzük 202 ye göre aldığı karara, İdare Âmiri Lütfü Tokoğlu ile, Kâtip Macit Zeren ve Sakip Önel muhalefet şerhi].

IV

SENATO GENEL KURUL KARARININ YENİDEN TETKİKİ VE TASHİHİ İMKÂNI

Buraya kadar ortaya çıkan maddî ve müşahhas meseleler, Cumhuriyet Senatosunda bir sonuncu meseleyi de ortaya çıkarmıştır: Birinci devre ikinci içtima yılının ilk iki birleşiminde; Başkanlık Divanına girme ehliyeti meselesi, muteber oy meselesi, nisap meselesi gibi üç büyük mesele ortaya çıkmıştı. Bunlar, Başkanlık Divanınca daha önceden prensip kararlarına, prensip kararları halinde mevcut olacak açık çözüm yollarına kavuşturulamamıştı. Meselenin çözümü, Senato Genel Kurulunun, bu maddî ve müşahhas olaylar hakkında, teker-teker izhar edeceği oylar yoluyla çözümlenme ciheti ihtiyar olunmuştu. Nitekim; Başkanlık Divanı, türlü partiler arasında bir temas kurarak bu Divana girme ehliyetini bir prensip kararına bağlatmağa muvaffak olamayınca, kendini, ikinci içtima yılının çalışmalarına verebilmesi için, her şeyden önce Divan seçimlerini yapmasının, Senato Genel Kurulunca bir mecburiyet olduğunu hissetmiştir. Sırasında Senato Genel Kurulunun izhar edeceği oylamaların, bu suretle ve aynı zamanda, şimdiye kadar bahis konusu olarak 3 meseleyi çözmüş olacağını düşünmüştür. Ayrıca, tüzüğün ve gündem mecburiyetlerinin, kendisini bu seçimlere devama zorladığı kanaatine varmıştır. Onun içindir ki, Genel Kurul seansları arasında, siyasî parti grupları temsilcilerini, bu üç meseleyi çözecek çözüm yolunu bulmağa sevkedip de, bu ko-

nularda, bir sonuç elde edemeyince; seçimlere devam etmiştir ve meselenin çözülmesini de bunlara bağlamıştır: 2.11.962 birleşiminde seçimlere devam olunmuş, Başkan Vekilleri seçimi bitirilmiştir. Senatonun 6.11.962 tarihli üçüncü birleşiminde de 6 Divan Kâ-tibi ile 3 İdare Âmiri seçimine gitmek istenmiştir.

Fakat, bu birleşimin başında, verilen 1 önerge ile, bir yandan seçimlerin durdurulup meselelerin ne yolda çözüleceğinin tetkikinden sonra devamı istenmiş; bir yandan da, geçmiş işlemlerin hataları üzerinde ısrar edilerek, hataların tashihi ve Anayasaya uygun olarak yeniden seçimlere gidilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Bu iddia şöyle formüle edilebilir :

I — İDDİA: Yeni bir tetkik ve binaenaleyh tashih gerekir. Şöyleki: a - 2.11.962 de başlayıp, henüz bitmemiş olan Senato Başkanlık Divanı seçimlerinin şimdiye kadar olan safhasında nisap hatası yapılmıştır. Şimdi, bu seçimlerin hangi esaslara göre yapılabileceğinin, Anayasa ve Adalet Komisyonları mütalâaları alınarak tekrar müzakere edilmesi gerekir: (İstanbul. Fethi Başak önergesi.). Bu işlem bitinceye kadar da seçimlere devamdan vazgeçmelidir. Bu seçimlerde hangi esasın uygulanacağı hususunda iki karşı görüş varken ve seçimin dayanacağı görüşün haksızlığı sonradan anlaşılırsa, yeniden seçime gitmekten ise, hangi görüşe göre seçim yapılacağı tekarrür edilinceye kadar beklemek gerekir. (Hüseyin Kalpaklıoğlu).

Zira, - yukarıda nisap meselesi ve binaenaleyh, Başkan Vekilliği seçimlerinin muteberliği konusunda esasları açıkça ileri sürüldüğü üzere - Başkan Vekilliği seçiminde, Senatonun ihtiyar ettiği usul (seçimi, ilk turda üye tamsayısının salt - çoğunluğuna, üçüncü turda, izafî çoğunluğa bağlayan usul) yanlıştır. Burada, bahis konusu olan nisap, müzakere ve karara katılan üye sayısının salt - çoğunluğudur. Buna göre de, daha ilk oylamada, 3 Başkan Vekili de, toplantıyı yapan 137 lik nisabın salt - çoğunluğu olan 69 üyeden fazlasını aldıkları için seçilmiş olmak gerekirler. Oysa ki, böyle yapılmadığından ötürü, üçüncü tura gidilmiştir. Bu turda da, aldığı oylar, sonradan yükselen bir başka namzet, üçüncü Başkan Vekilliğini kazanmıştır. Bu da, Anayasa ile, İçtüzüğe aykırı düşmektedir. Binaenaleyh, şimdi, durumu tespit için, Senato, gereken tetkikatı yapmalıdır; icabediyorsa, Meclislerin Adalet ve Anayasa Komisyonlarının mütalâaları alınmalıdır. Bundan sonra da, yeni bir karar alınmalıdır.

b - 2.11.1962 de yapılan Başkan Vekilliği seçiminde, Divana girme ehliyeti yanlış olarak tespit edilmiştir; şimdi, bu seçimin Anayasanın 84 ve 85 inci maddelerine uygun olup olmadığı cihetinin Anayasa ve Adalet Komisyonları mütalâaları alındıktan sonra, tekrar müzakere edilmesi gerekir. A.P. Senato Grubu Başkanı Cahit Okurer, İzmir; Lütfü Tokoğlu, Kocaeli örengeleri). Bir başka deyimle:

2.11.1962 de yapılan Başkan Vekilliği seçiminde, bir bağımsız adayın seçilmiş olması, Divanı, siyasî parti gruplarına veren Anayasa hükmü muvacehesinde, Anayasaya aykırıdır. Bu hatalı kararın tashihi ve Anayasaya uygun olarak, yeniden bir Başkan Vekili seçilmesi gerekir. (İzzet Gener, Niğde; Mansur Ulusoy, Ankara; Bahattin Özbek, Kütahya; Rifat Etker, Ankara; Rıza Ulusman, Kırşehir; Yılmaz İnceoğlu, Afyon önergesi). Zira - yukarda, Başkanlık Divanına girme ehliyeti konusunda esasları açıkca ileri sürüldüğü üzere - Senato Başkanlık Divanı teşkilinde, yalnız siyasî parti gruplarının, birbirlerine nazaran haiz oldukları kuvvetler oranında Divana iştirakleri bir kanunî zarurettir. Böyle olduğu halde 2.11.1962 tarihli seçimlerde, Adalet Partisi adayı yerine, bir siyasî parti grupuna mensup olmayan bir bağımsız seçilmiştir. Binaenaleyh, bu suretle, Senato Genel Kurulu tarafından bir Anayasa ihlâli yapılmamak için, bu tarihte yapılmış olan seçimin, Anayasanın 84 ve 85 inci maddelerine uygun olup olmadığı cihetinin, Adalet ve Anayasa Komisyonlarının da mütalâaları alınarak, tekrar müzakeresi gerekir.

İşte, bu iddialar uzun tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmanın esasları, yukarıdaki tasnif içindeki yerinde gösterilmiştir. A.P. görüşünün kabul edilmemesi üzerine, A.P. seçimleri terketmiştir. Senato Başkanlık Divanı da şu karşı iddiayı formüle etmiştir:

II — BAŞKANLIK DİVANININ KARŞI İDDİASI: Genel Kurul kararı kesinleşmiştir. Yeni bir tetkik ve tashih yapacak bir merci de yoktur. Şöyle ki: a) 2.11.1962 tarihinde yapılan seçimlerde Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 6 inci maddesini uygulamıştır; bu maddede sözü geçen nisabı, da üye tamsayısının salt - çoğunluğu olarak telâkki etmiştir. Buna da zamanında bir itiraz yapılmamıştır. Bu suretle kesinleşmiş bulunan bir genel kurul kararının yeniden tetkikine mahal ve imkân yoktur. Böyle bir tetkik de bizi çıkmazlara götürür. [Bu tez, ayrıca, bazı üyeler tarafından da müdafaa edilmiştir. Onlara göre de, artık oylarla tecelli eden durumu tetkik edecek bir merci yoktur. (Zihni Betil)].

b) Anayasa, Başkanlık Divanını siyasî parti grupları inhisarına vermemiştir. Esasen, 1961 de yapılan Başkanlık Divanı seçimlerine bağımsız ve başka üyeler de katılmıştır. Bu, bir mutabakatın demokratik neticesi olarak teessüs etmiştir. Binaenaleyh, tashihe ve yeniden tetkike değer bir hususiyeti yoktur.

Başkanlık Divanının bu karşı iddiasına, Divanın bazı üyeleri katılmamışlardır ve muhalefet şerhleri koymuşlardır. Senato Genel Kurulu, Başkanlık Divanının bu karşı iddiasını tasvip etmemiştir. Binaenaleyh, Başkanlık Divanına girme ehliyetini, müteber oy meselesini, nisap meselesini, (ve binaenaleyh, Başkan Vekilliği seçimlerinin müteberliği meselesini) ihtiva eden güçlükleri çözmek ve bir sonuca varmak, daha doğrusu, ihtiyar edilecek hareket tarzını tespit etmek için, Başkanlık Divanı karşı iddiasını ihtiva eden kararın ve ona vesile olan önergelerin Anayasa ve Adalet Komisyonuna gönderilerek, Komisyonun mütalâasının alınması yoluna gidilmiştir. (22.11.1962) Anayasa Adalet Komisyonu da Başkanlık Divanı seçimleri dolayısıyla ortaya çıkan bu güçlükleri çözmeye yararlı olmak üzere ilmî mütalâaya ihtiyaç hissetmiştir. Bu mütalâa, Üniversitelerden sorulmuştur. Bu makalenin yazıldığı sırada, ilmî mütalâaların, henüz formüle edilmesi işi bitmemiştir ve özellikle, bu mütalâalar yayınlanmamıştır. Biz, Senato Başkanlığından Fakültemize kelen ilmî mütalâa verilmesi isteğine muttali olmadan önce, bu makale üzerinde çalışmaya başlamıştık. Bu sebeple, Fakülte Dekanlığından, Senato isteğinin, İdarî İlimler Enstitüsüne havale edilmesinin orada bir grup çalışması yapılarak bir cevap hazırlanmasının uygun olacağı inancını bildirdik. Bu arada, bu makalemizi de tamamladık ve ayrıca, bu grup çalışmasına da katıldık. İdarî İlimler Enstitüsündeki çalışma grubunun ele aldığı bütün meselelerde, Enstitü mensuplarının tam bir fikir uygunluğuna ulaşamadığı görüldü. Binaenaleyh, alternatifleri ihtiva eden bir rapor hazırlanmasına karar verildi. Biz, bu makalede, ancak, Senato çevresinde ileri sürülen tez ve anti-tezleri ele alabildik ve kendi şahsî görüşümüzü tespit etmeğe çalıştık. Tez ve anti-tezler, yukarıki sayfalarda noksansız gösterilmeğe çalışılmıştır. Kendi şahsî görüşlerimiz de şöyledir :

V

BU MESELELER HAKKINDA GÖRÜŞLERİMİZ

TEMEL FİKİR: 1961 Anayasasının Partiler Üzerine Kurulu Felsefesi :

Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi ifade edebilmek için, gene

yukarıda yaptığımız tasnife sadık kalacağız ve meseleleri, oradaki sıraları ile teker-teker ele alıp görüşlerimizi tespitte uğraşacağız. Bunu yaparken de, Anayasa vâzı olan Kurucu Meclisin gerçek fikrini yakalamağı ve onu esas alıp, kanunî hükümleri ona göre anlamamağı önde gelen bir endişe sayacağız. Çünkü, her memlekette ve her devirde, kanun maddeleri üzerinde, insan-oğullarının herhangi bir sözlü veya yazılı beyanı üzerinde harikulâde bir yorum virtüozluğu ile, hayrete değer sonuçlar çıkaran siyaset, hukuk ve mantık ustaları görülmektedir. Ayrıca, kendi zihin yapısına, kendi anlayış biçimine uygun gelmiyen noktaları, -pek de samimi bir iyiniyet içinde kalmak şartıyla- bu siyaset, hukuk ve mantık kurallarına göre ıslah etmeğe eğilimli bilim ve aksiyon adamları da az değildir. Hele bunlar, genel olarak noksanlarla dolu olduğuna inandıkları metinleri, sanki yeniden yazıyormuş gibi, sanyî, yeniden yazma hakkı kendilerine verilmiş gibi ıslah etmeğı -işler bir mekanizma elde etmenin her şeyden fazla önemi olduğunu da ileri sürerek- kabul ettirmek isterler. Nihayet, pek maksatlı siyaset adamları vardır ki, bir metni, şu veya bu yolda anlamayı, metnin gerçek hüviyetinden ziyade, günün gereklerine göre, günlük siyasî menfaatlerine göre, tespit ve tayin ederler. Meseleleri; ustalığını kabul ettiğimiz, amma gerçeğı yakalamada, hakikati sezmede ve ona göre davranış tespit etmede geri kalan bu eğilimlere göre çözüme kalkan telâkki biçimlerinden kurtulup, 1961 Anayasasının koyucusu Kurucu Meclisin, kavranması, sezilmesi gereken telâkki biçimine göre mümkün olan çözüm yoluna kavuşturmak istiyoruz. Kurucu Meclisin; kavranması, sezilmesi gereken telâkki biçimini tespit için de, 27 Mayıs 1960 sabahından itibaren Anayasa meseleleri üzerinde hasıl olan müdîr fikri bulmak gerekecektir. Bu müdîr fikrin, İstanbul Anayasa Komisyonu çalışmaları, C. H.P.'nin anket cevabını hazırlama çalışmaları, Siyasal Bilgiler Fakültesinin bir Anayasa hazırlama çalışmaları içinden geçerek Kurucu Meclise intikal ettiğini bilmemiz gerekecektir.

Evet, bizce, bu müdîr fikir; bütün bu çalışmaların kanalından geçerken olgunlaşarak Kurucu Meclise gelmiş olan bu hâkim prensip şudur: 1961 Anayasası; Türk demokrasisini, artık, siyasî partiler üzerine dayatan bir demokrasi kurmuş olmalıdır. Bu Anayasa, siyasî iktidar münasebetlerini, 19 uncu Asrın, siyaseten atomize parlâmentosunun içindeki şahsî kuvvet ve tercihlerin muvazenesine dayanarak kurma ve devam ettirme yerine, bu yeni Anayasa, siyasî iktidar münasebetlerini, içinde siyasî parti gruplarının yel-

pazelendiği polarize olduğu bir parlamento içindeki grup kuvvet ve tercihlerinin muvazenesine dayatarak kurmak, devam ettirmek yolunu tutmalıdır.

Bir başka deyimle; bu Anayasa; siyasî iktidarın kuruluşunu, işleyişini, hesap verişini, yenilenişini veya sona erişini, modern demokrasi gereklerine göre ve modern Anayasa müesseseleri vasıtasıyla yürüten, düzenliyen bir Anayasa olmalıdır. Siyasî iktidarın en büyük, en dinamik, en müessir modern Anayasa vasıtası da «Siyasî Parti» dir. Demokrasinin en modern gereği de, hükûmet etmeği bir partiye -veya bir partiler grupuna, bir partiler kanadına - muhalefet etmeyi de,, öteki partilere bırakarak siyasî iktidar münasebetleri kurmaktır. Modern siyasî iktidar vetiresi; bir kupta «hükûmet eden» öteki kupta «muhalefet eden» siyasî partilerin münasebet vetiresinden ibarettir. Binaenaleyh, 960 ın 27 Mayıs İhtilâli, Türk Devletini, böyle bir siyasî parti mihveri üzerinde teşkilâtlandırılan devlet yapısının gerçek bünyesini, birtakım hukukî ve nazari abstraksiyonlar halinde kurmakla yetinmiyen, onları, siyasî parti temeli üzerinde müşahhaslaştıran bir Anayasa aramalıdır.

Nitekim, bu Anayasa aranmıştır; böyle bir Anayasa aranmıştır. Hem de, geniş ölçüde bütün memleket entelijensiyası ve rejim üzerinde gerçek söz hakkı ve fikrî seviyesi olan bütün siyasî çevrelerce... Bu sebepledir ki; İstanbul Anayasa Komisyonunun içinde hasıl olmuş bulunan korporatif bünyeli İkinci Meclis fikri, siyasî parti temelinde bir siyasî mekanizma esasına pek aykırı sayılarak; bütün siyaset ve fikir çevrelerince şiddetle reddedilmiştir. İstanbul Anayasa Komisyonunun, ancak, siyasî partilere imkân tanıyan hükümleri sempati ile karşılanmıştır. Ve İstanbul Anayasa Komisyonu tasarısı da, tasarılar tarihinde bir yer işgal edecek ise, bunu da siyasî parti olayına önem veren hükümlerinden dolayı elde edecektir.

İstanbul Anayasa Komisyonu anketine C.H.P.'nin verdiği cevap da, bir siyasî partiler anayasası kurma dileğinden ibaret bir teşkilât şeması teşkil eder. Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî İlimler Enstitüsü Anayasa tasarısı da, başlı başına bir siyasî partiler Anayasasıdır.

Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu, çalışmalarına başlarken, atmosferde, vicdanlarda, şuurlarda, çalışmalara istikamet veren niğregi noktası, ışık noktası, esere damgasını vuran cevher, işte bu

«siyasî parti fenomeni» idi: Siyasî iktidarın bir hukuk devleti halinde kurulması, işletilmesi, denetlenmesi, sona ermesi olayları, hepsi, hepsi, bu siyasî parti mihverî etrafında, siyasî parti temelinde bir siyasî mekanizma yoluyla olacaktı. Devlet, siyasî parti kanalında, siyasî parti vasıtasıyla hareketlendirilecek idi.

İşte, böyle hâkim, şâmil bir müessir sebebin varlığı dolayısıyledir ki; İstanbul Komisyonunun tasarısındaki korporatif bünye bile, temelinden mahrum edilmiş; pek zayıf olarak kabul ettirebildiği şekli varlığını da, haksız bir oylama kombinezonu sayesinde muhafaza edebilmiştir. Amma bunun ötesinde, siyasî iktidarı gene de, siyasî parti temeline dayatmıştır. O kadar ki, siyasî iktidar suiistimallerini önlemeyi de, gene siyasî parti kademelerinde yaptığı operasyonlarla başarmağı düşünmüştür: (Partilerin bir demokratik düzene bağlanmasını mecburî kılan, belli organlarda siyasî parti hüviyetini mecburî olarak unutturmağa gayret eden hükümler bu cümledendir.)

Özetle, 27 Mayıs 1960 sabahından, Anayasanın kabulü tarihi olan 9 Temmuz 1961 tarihine kadar, Türkiye'de siyasî müesseseler, siyasî mekanizma, devlet yapısı, siyasî münasebetler, iç devlet münasebetleri, hep, siyasî parti içinde, siyasî parti kanalında, siyasî parti yoluyla düşünülmüştür: İktidar; Meclis, Hükümet plânlarında, -bir partiler polarizasyonu fenomeninden ibarettir. Partilerin dışında; i - Bağımsız kişilerin, ii - Bağımlı veya serbest grupların; iii - Meslekî, mahallî menfaat gruplarının; Meclis - Hükümet plânlarında, kanunî varlıkları ve müessiriyetleri âzami derecede önlenmeğe, bertaraf edilmeğe uğraşılmıştır. O kadar ki, kendilerine Kurucu Meclisce minnet duygusu duyulan Millî Birlik Komitesi üyelerini Anayasa sistemimizin pek mütevazî bir uzvu olan Cumhuriyet Senatosu içine irca edilmiştir ve hayat kaydından gelen Senato üyeliği gücünün, ilerde, bir parti menfaatına bir haksız iktisap haline gelmemesi için de, pek rijid önleme tedbirleri konmuştur. Cumhurbaşkanı, memleketin türlü zekâ, bilgi ve enerji kaynaklarından alarak Parlâmentoya getireceği yaratıcı gücün ölçüsü de, türlü baskıların tesirine rağmen, ancak 15 e çıkarılabılmıştır. Ve hemen, Anayasanın partili anayasa olma hüviyetinde bu yol ile açılan bir küçük gediğin tâvizi olarak da, bunlardan 5 inin, gene partili olabilmesi yolu açılmıştır. Nihayet, bu iki grup üye ve siyaset adamı, -yukarıda işaret ettiğimiz üzere- siyasî muvazene nin kaderine müessir olamayacak olan bölgeye - Senatoya - ircâ edilmiştir. Ve nihayet, siyasî iktidarın kaderi, devletin kudreti,

sadece ve alalûmum siyasî partiye de bırakılmamış, ancak, yaygın teşkilâtlı, mütecanis, güçlü, şâmil hüviyeti olan siyasî partilere bırakılmıştır: Meclis içi müessir faaliyetler, -Meclisin normal kanun yapma, karar istihsal etme, denet yapmada müessir faaliyetleri- esas itibariyle siyasî partiler sözcüleri için imkânlı kılınmış, bunlar kanalı ile siyasî parti gruplarına hasredilmiş; ve siyasî parti grubu olma vasfı da, yâni yaygın teşkilâtlı, mütecanis, güçlü, şâmil hüviyetli bir parti olma niteliği de, Meclisler içinde, en aşağı 10 üyeliğe sahip olma gibi, pek tahdit edici bir hükme bağlanmıştır. O kadar ki, aynı parti, bir Mecliste 10 üyeden fazla üyesi olmak suretiyle, orada, Meclis içi müessir faaliyette bulunma hakkını aldığı halde; öteki Mecliste bu sayıyı tutturamayan partinin, atalet plânında kalmasını dahi empoze etmiştir bu Anayasa... Bir kelime ile: Bu Anayasa, siyasî partiler anayasasıdır: Devlet gücünü, iktidar ve muhalefet olarak yapacakları farklı faaliyetlerle kullanma, yürütme, realize etmede, hakkı, imkânı, rolü, müessiriyeti siyasî partilere tanıyarak... Ve bunun dışında, Meclisleri, hükûmetler, bunların faaliyetlerini ve binaenaleyh neticede siyasî iktidar münasebetlerini atomize eden kişileri, gayri mütecanis ve belirsiz siyasî hüviyetli grupları, ve hattâ güçlü, şâmil hüviyetli olamayan parti teşekküllerini bile ihmal ederek, tecahülden gelecek... ve, ancak ve ancak, bu atomizasyon unsurlarına, istisnaî olarak, Bütçe Karma Komisyonunda, kısmî bir rol, bir imkân, bir müessiriyet, bir hak tanımak suretiyle... [gelecek Anayasanın bir partiler Anayasası olması dileği daha baştan bile o kadar kuvvetli olarak isteniyordu ki, Millî Birlik Komitesinin bu Anayasayı, büyük bir ilmîlik ve binaenaleyh nötr bir inşa içinde yaratma dileğine rağmen, bu inşa içinde başrolü oynayacak Anayasa Komisyonunda, ancak 1/4 üye parti dışı çevrelerden getirilebilmişti. Ve onların da, Anayasaya bir ilmîlik katkısı getirme gücünün elverişli olduğu hakkında bir genel kanı bulunduğu halde, onların bu güçlerini, partiler anayasası inşası işinde partilere pek favör olmaları bir yolda kullanılmalarından korkulmuştu. Bu sebeple de, Komisyon içi çalışmaların bütün hâkim bölgelerine -Başkanlık, Başkan Vekilliği, Sekreterlik, Sözcülük - hep partiler getirilmiş, ötekiler, bu mevkilere ya getirilmemiş, ya da bu mevkilerde marke edilmişlerdi. Aslında pek önemsiz olan bu olayın, bu noktadaki önemini belirtmek gerektiği için zikrettik.]

I — Başkanlık Divanına Girme Ehliyeti; Bir Siyasî Parti Grubuna mensup Olma veya Onun Tarafından Kontenjane Alınmadan İbarettir :

İşte Anayasaya, onun bu felsefesi açısından, bu temel fikri içinden, bu maksadı amacından baktığımız zaman, bütün sistemin ve bu arada 84 üncü maddenin gerçek anlamını kavramak mümkün olur: [Ne Anayasanın tümüne - istisnaî olarak zikrettiği Bütçe Karma Komisyonu gibi bir husus hariç - ne de 84 üncü maddeyi lâfzına göre: «Kanun koyucunun kafasının alt temel bölgesinde, esasen bağımsızları veya 10 kişilik grup kuramıyan siyasî parti mensuplarını, böylece Anayasa görevi ile görevlendirmek pek tabii olarak yatıyor da, onun için bu hususu zikretmeğe ihtiyaç duyulmamıştır; ve fakat. şimdi, yeni ve istisnaî bir müessese olarak ortaya çıkan siyasî parti gruplarının, bu görevle nasıl görevlendirileceklerini onlar arasında bir kavgaya sebep olmamak için işbu 84 üncü madde ile tasrih etmek ihtiyacı hasıl olmuştur.»] denemez. Tersine: [Anayasanın tümüne ve 84 üncü maddenin lâfzına göre: «kanun koyucunun kafasının alt temel bölgesinde ve bütün şuur hâleti içinde, bu gibi Anayasa görevlerini - istisnaî olarak zikrettiği Bütçe Karma Komisyonu gibi bir husus hariç - ancak siyasî partilere atıf ve isnad etmek fikri ve duygusu pek tabii olarak yatıyor da; ve 84 üncü maddenin lâfzî inşası ve bu inşanın tarihî gelişimi de, bu hususu yeter derecede ifade ediyor da, bağımsızları veya siyasî parti grubu teşkil edemiyenleri, ayrıca menetmeğe ihtiyaç duyulmamıştır; ve fakat ancak, kendisine, daha doğrusu, mensuplarına böyle bir görev atıf ve isnad olunan siyasî parti gruplarının bu göreve, üyelerini nasıl gösterebilecekleri hususunu tanzim keyfiyetini açıkta bırakmamak için, onların buraya, oranları ile - gerçek kuvveti gösteren oranları ki, bu da, birbirlerine nisbetle olan oranla tayin edilebilir - gelebileceklerinin özellikle zikri gerekmiştir.»] denebilir.

Bu, böyle olduktan, bunu böyle anladıktan, bunu böyle anlamının bir zaruret olduğunu gördükten sonra bile, 84 üncü maddenin lâfzî inşasını, bu inşanın tarihî gelişimini unutarak; bağımsızlara da favör verecek tarzda anlamak ve ispat etmeğe kalkmak da mümkündür. Yalnız, bu anlayış tarzı, bu ispat ediş keyfiyeti, ancak ve ancak, bir abstraksiyon teşkil edebilir; kanun hükümlerini, onlara hayatiyet ve mâna veren canlı hayat sahnesinden çekip kopararak onları bir abstre ortam içine alabiliriz; sonra da, bu abstre ortam içinde, gene abstre bir zekânın unsurları, realitedeki maksatlarını ihmal eden bir muhayyilenin imkânları ile onları sübjektif değerlerle mânalandırabiliriz. Hele, beğenmediğimiz hükümleri, hele, içinde bulunduğumuz devrî ve geçici şartların hâsılası olarak, genel bir tarzda da beğenilmiyeceğini sandığımız ve

bildiğimiz hükümlerini, böyle geniş bir mânalandırmalar dünyasına alıp götürebiliriz. Orada, bu hükümler, pek cazip bir mâna kılına, hattâ pek kolay bir uygulanma kabiliyetine de kavuşmuş gözükebilir. Fakat, işte bu nokta da tehlike başlar: Bu mâna sübjektiftir. Bu kolaylık, hakikatı arama ve gerçekleştirme zaruretini ihmal edip, ondan kaçtığımız zaman, hakikat olmıyan bir ameliyenin faydasız, beyhude kolaylığıdır. Anayasayı ise, sübjektif olarak mânalandırma hakkımız yoktur. Anayasayı, kendi felsefesinin, kendi varlığının, kendi maksatlarının ötesindeki işleme kolaylıklarına kavuşturmak da, sadece faydasız ve beyhude bir kolaylık teşkil etmez, tehlikeli bir kolaylık da teşkil eder: Anayasayı, kendi mahiyetinden, kendi rayından kaydırarak elde edilmiş bir kolaylıktır bu... Ve bu gibi kolaylıklar, Anayasanın hüviyetini kaybettirir. Geçici bir süre için, bu kolaylıktan gelen rahatlık ile mesut bile oluruz. Fakat, bu kolaylıklar kanalından gelen mâna değişiklikleri sonunda, elimizde, belli müdür fikirlere dayanan bir Anayasa rejimi değil, Anayasa deformasyonlarından ibaret bir Anayasa anarşizmi kalır. Bundan kurtulmanın biricik yolu; Anayasayı, kendi gerçeği ve felsefesi içinde mütalâa ve telâkki edip, bütün zorluklarına rağmen bu felsefe ve gerçek içinde manipüle etmeğe uğraşmaktır. Bu sebeple, 84 üncü maddeyi, siyasî partilerin kamuoyundan pek parlak bir not almadığı bu geçici devre içinde, siyasî parti müessiriyetini koyan esprinin dışında anlamak cazip gelebilir, amma, bu cazibenin, yukarda söylediğimiz bir tehlikenin de gerçekleşme şartını beraberinde getirdiğini unutmamak lâzımdır.

84 üncü maddenin inşasının tarihî gelişimine baktığımız zaman, bütün «bağımsızların Başkanlık Divanına katılmaları, vâzı kanunun kafasında bir esastır. Bu bir problem teşkil etmez ki, ayrıca zikredilsin. Problem, parti gruplarının Divana nasıl iştirak edeceklerindedir. Binaenaleyh onun zikri ve tanzim edilmesi gerekir» diyen görüşün kastedilmediği anlaşılır. Tersine, 84 üncü maddenin, «Başkanlık Divanında bağımsızları ve Parti Grubu kuramıyanları ihmal ederek, siyasî parti grupları ile Divan arasında köklü, inhisarî bir bağ kurması esastır. Binaenaleyh, ötekileri oradan uzaklaştırma bir problem değildir ki, ayrıca zikredilsin.» diyen görüşün kastedildiği anlaşılır.

a - İstanbul Anayasa Komisyonu Öntasarsının bu husustaki mânası : 1961 Anayasasının 84 üncü maddesinin kaynağını teşkil eden 79 uncu maddesinde, Başkanlık Divanı seçiminde«nisbî temsil esası uygulanır.» der. Yâni par-

ti grupları şöyle, ötekiler böyle seçilerek, Divan teşkil edilir demez, bu Divan seçiminde, tüm «nisbî temsil» esasında bir seçim uygulanacağını söyler. Nisbî temsil ise; bir kurulu atomize eden ferdî unsurların bulunduğu yerde ve bu unsurlar arasında olamayacağına, ancak, teşkilâtli grupların, grup teşkilâtı ve hüviyeti ile beliren siyasî kuvvet unsurlarının bulunduğu yerde ve bunlar arasında olabileceğine göre, bu 79 uncu madde, Başkanlık Divanında, bu ferdî unsurları ihmal etmiş demektir.

b - C. H. P.'nin Anayasa Komisyonuna Cevabının bu konudaki mânası : «Meclis Başkanlarının tarafsızlığını temin hususunda ne düşünüyorsunuz?» diyen 16 ncı soruya verilen cevapta: «Teşriî Meclisler Başkanlık Divanlarının (Başkan Vekillikleri, Kâtiplikler ve İdareci Üyelikler) **gruplar arasında nisbî temsil esasına göre** seçilmesi kaidesi kabul edilmelidir.» diyor. Demek ki Divan, Gruplar arasından seçilecektir. Bu hükmün, Gruplardan başka bir varlığı Divanda tahayyül ve tasavvur etmediği öyle bâriz bir gerçek ki, sadece, nisbî temsil bile demiyor, gruplar arasında nisbî temsil diyerek, Divanı Gruplar arasında kuruyor; Başkalarını, Divandan dışarda görüyor.

c - Siyasal Bilgiler Fakültesi, İdarî İlimler Enstitüsü Anayasa Tasarısının bu husustaki anlamı : Madde 48 de : «Başkanlık Divanı seçimi, Meclisteki siyasî partilerin üyl sayılarına göre temsiline imkân verecek şekilde yapılır» diyor. Bu maddenin gerekçesinde de, Başkanların tarafsızlığını sağlamanın yolunun, Başkanın bağımsız olması olmadığı; «fakat, **Başkanlık Divanının partiler arasında nisbî temsil esasına göre kurulması**» olduğu açıklanmıştır. Divanın; partiler ve bağımsızlar arasında nisbî temsil esasına göre kurulmasından söz açılmamıştır. Demek ki, bu tasarı -ki İstanbul Tasarısı ile Kurucu Meclis Anayasa Komisyonunun başvuracağı resmî kaynaklar arasına alınmıştır.- Divanın, partiler arasında kurulacağını, binaenaleyh, başka unsurların oraya girmeyeceğini, açıkça gösteriyor.

d - Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonunun bu konudaki kasdı: Başkanlık Divanı hakkında bu Komisyonunda yapılan müzakerelere ait şahsî notlarımı, büyük bir dikkatle inceledim. Şu gerçekler açık olarak beliriyor: Anayasa Komisyonu üyelerinin kafalarında, Başkanlık Divanının tarafsızlığını sağlamak endişesi esastır. Bunu da başkanlık müddetini 4 yıla çıkarmak, ertesi gene seçimlerde seçim bölgelerinde karşısına rakip çıkarmamak, gerektiği zaman Başkanlıktan ıskat gibi tedbirlerle

sağlamalar da aramışlardır. Fakat, sonunda «Divanın nisbî temsil ile kurulması» (Profesör Savcı'nın beyanından), «Divanda muhtelif partilerin mevcut olması» (Doçent Güneş'in beyanından) «Başkan Vekillerinin belki de muhalefet partilerinden seçilmi şolacağı», (Profesör Velidedeoğlu beyanından), gibi mütaâlalara dayanarak yukarıki tedbirlerden vazgeçilmiştir.

Görülüyor ki, Anayasa Komisyonunda Divanın nisbî temsil ile kurulmasından bahsediliyor, fakat, bu nisbî temsilde, bağımsızların da bir grup teşkil ederek pay almaları bahis konusu edilmiyor.

Keza, Divanda, muhtelif partilerin mevcut olacağı söyleniyor, hele, Başkanın tarafsızlığının sağlanmasının arandığı bir konuda, bunun yolları arasında, Divanda muhtelif partilerin mevcut olmasına ilâve olarak, tarafsızların da bulunabileceği, îma dahî edilmiyor.

Nihayet, Başkan Vekillerinin, belki de, muhalefet partilerinden -daha önce geçmiş sözlerden anladığımıza göre kafalarda bir nisbî temsil esası vardır; bu sebeple, Başkan bir partiden olursa, Başkan Vekillerinin de muhalefet partilerinden olması, ilk akla gelen husustur.- olacağı söylendiği halde, keza, Başkan Vekillerinin tarafsız bölgeden, bağımsız kişilerden de olabileceği, kimsenin aklına gelip de, söylenmiyor ve Başkanı tarafsızlığa itecek bir âmil olarak zikredilmiyor.

e - Temsilciler Meclisindeki Anayasa Müzakerelerinin anlamı :

Bu müzakereler de gene şunu ispat edici mahiyettedir: Başkanlık Divanında, ancak, siyasî parti grupları mensupları düşünülmüştür. Bir siyasî parti Anayasası olan bu vesikayı yapanların kafasında, Divanda, başka unsurların mevcudiyeti düşünülmemiştir:

i - «Biz, bütün siyasî parti gruplarının Başkanlık Divanına iştirak etmeleri sayesinde tarafsızlığın temin edileceğini düşündük» (Komisyon Sözcüsü, Güneş. Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi 48 inci birleşim. sahife 458, sütun 1.) Hele tarafsızlığın bahis konusu olduğu bir konuda, Divanda, tarafsızlığı sarih olan bağımsızların da bulunacağı, bulunduğu düşünülseydi, bu tarafsızlık unsuru ve âmili olarak, sözcü tarafından, burada zikredilmemeleri imkânsızdı. Fakat sözcü zikretmemiştir. Çünkü Temsilciler Meclisinin Anayasa Komisyonunda ve Genel Kurulunda, kafalarda, Divanda bağımsızların da mevcut olacağı hakkında bir tasavvur, bir ta-

hayyül, bir karar, mevcut değildi. Mevcut olmayan bir keyfiyet, sonradan mevcut imiş gibi 84 üncü maddeyi anlamak, mümkün değildir.

ii - «Fakat Riyaset Divanında bütün partilerin temsil edilmesi ve ekseriyet partisinin Başkanlık Divanını, münhasıran kendi üyeleri arasından seçmek temayülüne karşı teminatın.» (Feridun Ergin. Aynı Tutanak Dergisi, aynı sahife, aynı sütun). Hatip, «Divandaki bütün partilerin temsil edilmesi» diyor, «bütün partilerin ve bağımsızların temsil edilmesi demiyor. Diyemez, çünkü, Temsilciler Meclisinin kafasında, şuurunda, Divanda, bağımsızları da tasavvur ve tahayyül etmek yoktur; onları bu makamda, ihmal etmek, vardır.

iii - «Şimdiye kadar, bütün siyasî partilerin iştirak ettiği bir Başkanlık Divanı, bizde yoktur. İlk defa, böyle bir Başkanlık Divanını bu Anayasa ile getirmekteyiz.» (Sözcü Güneş. Aynı Tutanak Dergisi, aynı sahife, aynı sütun). Bu cümlemin anlamı, şöyle daha iyi kavranır: Bizde olan Başkanlık Divanı, bir parti inhisarında idi. - onun yanında ne bir başka parti, ne de bağımsız vardı. Esas olan, Divanın, partiden olması idi. Amma, bu, vaktiyle bir partiden ibaretti. Şimdi de, esas olan, Divanın partiden olmasıdır. Amma, artık ona, bütün siyasî partiler iştirak etmektedir. - Bütün siyasî partiler + Bağımsızlar demiyor. Diyemez, çünkü, Sözcünün ve temsil ettiği Komisyonun ve hitap ettiği Genel Kurulun kafasında, Başkanlık Divanında başka unsurlar tahayyül ve tasavvur edilmemiştir.

iv - 84 üncü madde «siyasî parti grubu» terimini kazanmadan önce, Divana hak sahibi olmayı, «siyasî gruplar» a veriyordu: «Tasarıda; siyasî gruplar, partilerle irtibatlı olarak mı düşünülmüştür? Yoksa partilerin dışında, ayrıca siyasî grupların teşkil edilmesi imkânı hesaba katılmış mıdır? Yahut, Müstakiller, gruplar teşkil edebilirler mi? Az üyeli partiler, bir araya gelerek grup yapabilecekler mi?» (Çelikbaş, aynı Tutanak Dergisi, aynı sayı, sahife 460, sütun 2). sorusuna sözcü Güneş : «... Siyasî partiler... bir siyasî grup teşkili imkân dahiline girsin diye» bu hüküm konmuştur, diyerek bu suretle, önce, Divana hak sahibi olacak grupların, siyasî partiler olduğunu anlatmak istiyor. Fakat, hemen arkasından, «İçtüzükte tanzim edilecek hükümlere göre, meselâ 15 bağımsız milletvekili, bir araya gelerek, bir siyasî grup teşkil edebileceklerdir.» diyerek (aynı yer) Divana, 15 bağımsızın da, bağımsız-

lıklarını muhafaza ederek, amma, bazı meselelerde bir arada çalışmayı sağlamak için bir grup teşkil edebileceklerini ifade ederek, parti grubu olmadıkları halde, bir siyasî grup haline gelerek, Divana hak sahibi olabileceklerini anlatmak istiyor. Bu çelişmeli izahata rağmen, bir gerçek, gene de ortadadır : Divana, ferdî veya zayıf gruplardan mürekkep unsurların hak sahibi olması bahis konusu değildir. Çünkü, bu Anayasa, bu gibi unsurları ihmal etmiştir.

v - Biraz sonraki müzakerelerde, sözcünün, kendini tam toparlayamaması yüzünden hasil olan bu çelişmeli durum düzeliyor, vuzuh kazanıyor: «Siyasî gruplar tabiri, bir takım güçlülere yol açacaktır... Kastedtiğimiz, siyasî partilerin gruplarıdır. Meclis gruplarıdır... Sayın Sözcünün bir beyanının yanlış anlaşılması için tavrini istedim... Maddenin, siyasî gruplar tâbirinin, siyasî partilerin Meclis Grupları tarzında değiştirilmesini... rica edeceğim. Ayrıca, bağımsızların ve bir siyasî grubu teşkil edecek sayıda üyesi bulunmayan parti gruplarının diğer bir parti grupuna katılmasını mümkün kılacak bir hükmün de konması yerinde olur. Ancak, bu kimselerin, diğer bir parti grupuna katılmaları, başka bazı memleketlerdeki siyasî parti gruplarında olduğu gibi, bazı istenmeyen hâdiselerin doğmasına da sebebiyet vermiş olur ki, bu asla caiz değildir... Şöyle bir teklif takdim edeceğim: Herkes, ancak, bir gruba âza olabilir. Bu grup, siyasî parti meclis grupudur. Bağımsızlar ve bir siyasî grup kuramayacak sayıda Meclise gelen parti mensupları, bir ayrı siyasî grubun üyesi olabilirler. Amma, bir üye, ancak bir tek siyasî gruba üye olabilir, bir başka gruba katılamaz.» [Feyzioğlu, aynı Tutanak Dergisi, sahife 462, sütun 2.). Bu teklif, oylama sonunda reddedilmiştir. Bu teklifin reddi de, sarıh olarak gösteriyor ki, Temsilciler Meclisi, 84 üncü maddeyi inşa ederken, bağımsızlarla, bir siyasî grup kuramayacak kadar zayıf olanlara, herhangi bir kombinezon ile Divanda bir hak tanımayı düşünmemektedir; düşünmemiştir. Şimdi Anayasa koyucusunun bu görüşünü, bu inancını görmemezlikten gelip de, 84 üncü maddenin Divanda, bağımsızlara, bir siyasî grup kuramayacak kadar zayıf olanlara da Divanda hak veya imkân tanıdığını söylemek, bir ince hüküm çıkarmak sanatı teşkil eder amma, gerçek olmaz.

vi - «...10 dan az sayılı bir grubun, Mecliste, bütün faaliyetlerde temsili, fevkalâde müşkül olacaktır.» [Sözcü Güneş, aynı Tutanak Dergisi, sahife 463, sütun 2.)

Bu da gösteriyor ki, bu Anayasa, Meclis Grubu kurabilen partilerin Anayasasıdır; Meclis Grubu kuramıyan partileri bile, ve tabiiyle bağımsızları da, bu atomize durumları dolayısıyla, bütün Meclis faaliyetlerine katmıyor, onların, esasen bir ağırlık getirmiyen müdahaleleri ile Meclisleri işgâl edilmekten alakoymak istiyor. Binaenaleyh, onları, Divanda hak sahibi kılmaması, anormal değildir; kendi sisteminin bir gereğidir.

vii - «...Fakat Turan Güneş'in bu izahatından anlaşılıyor ki, her iki Mecliste, birer siyasî parti meclisi olacak.» (Rauf Gökçen, aynı Tutanak Dergisi, sahife 470, sütun 1.)

Bu beyan, bütün buraya kadar söylediklerimizi, yâni, bu Anayasa koyucusunun kafasında, bu Anayasayı, onda zikredilen devlet faaliyetlerini ve siyasî mekanizmayı, siyasî partilere dayatmak, siyasî partilere maletmek gibi bir müdür fikrin, bir temel felsefenin hâkim olduğunu, pek veciz, pek lakonik bir şekilde ifade edivermiş oluyor. Şimdi, bu gerçeği unutup da, bu Anayasada - 94 üncü maddenin koyduğu istisna hariç ki, o da, Anayasanın, bütün siyasî veçhesinin inşasının esas mahiyeti belirdikten sonradır,- atomize kuvvet ve unsurların Anayasası halinde anlaşılması ve 84 üncü maddenin ona göre kavranması, bir haksızlık teşkil eder. Bu Anayasayı beğenmiyenler, onu, siyasî maksatlarına göre işler bir mekanizma haline getirmek isteyenler, onun hükümleri üzerinde entellektüel bir hünerle oynama zevkini tatmak isteyenler, 84 üncü maddeyi, pek ince, pek zekice, pek sûrî hukuk mantığına türlü telâkki tarzlarına uyarak yorumlayabilirler. Fakat bu yorumlar, bu Anayasaya ait olamaz. Bu Anayasaya olmıyan hüküm yenilikleri de, belki, mücerret mahiyetleri ile değerli hükümler teşkil edebilir, amma, aynı zamanda bu Anayasanın da tahribini teşkil ederek...

Anayasanın hâkim felsefesini bulup, o açıdan meseleyi ele alan bu mütalâadan sonra, artık, Başkanlık Divanına girme ehliyeti üzerinde bağımsızlara da, ufak partilere de şans ve hak tanıyan görüşlerin, tarafımızdan da teker teker ele alınıp tefsir edilmesi, bir miktar fazla meşguliyet teşkil edecektir.. Bu görüşlerin bir kısmı bir mantık oynudur. Aynı yolla cevap verilebilir. Bir kısmı, bir durumu tahayyül plânında sonsuz derecede geliştirerek varılan bir noktadaki absurdité'yi canlandırmak suretiyle, ilk hareket noktasını da gülünç gösteren abstraksiyondur. Oysa ki, Anayasamızı realite içinde değerlendirmemiz gerekir. Bir kısmı da «onu kasetseydi şöyle yazardı» kabilinden bir hukuk mantığına daya-

nır. Aynı yolla cevap verilebilir: «Sizin dediğinizi kasetseydi başka türlü yazardı.» Hülâsa, hepsine, kendi mantıkları ile cevap verilebilir. Ve itiraf edelim ki, bazan, bu cevaplar, tekabül ettikleri iddiadan zayıf da düşebilirler. Türü farazî, nazarî hesaplar, türü abstraksiyonlar ile, 84 üncü maddenin inhisarî anlamının, bizi müşkül ve hattâ gülünç ve insaf dışı durumlara götürdüğünü de gösterebilir. Bunların da önemleri yoktur. Mesele, tahayyül, tasavvur meselesi değildir. Mesele, abstraksiyon meselesi değildir. Mesele, bu sıralarda pek gözde olmıyan siyasî parti rejimini, başka unsurlarla kemale erdirme meseledi de değildir. Mesele: i - Bu Anayasadan var mıdır ve uygulanacak mıdır? ii - Bu Anayasa kendi mantığına, idesine, dünya görüşüne göre mi uygulanacaktır? iii - Ve sizin ferdî ve şahsî ıslah ameliyenizin, kemal ameliyenizin daha iyi olduğunu da kim temin edecektir? meselesidir.

II — MUTEBER OY MESELESİ :

Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanına, bir siyasî parti grubu içinde yer almıyan bir üyenin de seçilip seçilemeyeceği meselesinden tecrit ederek, oy pusulalarındaki bir yanlışlığın, oyu ne derece malûl kılacağı meselesini düşünebiliriz.

Önce, şunu söylemek gerekir ki, bu hususu, içtihat ile çözüme imkân yoktur. Oyların ne zaman, nasıl gayri muteber hale düşebileceğini, o seçimi tanzim eden mevzuat, hiçbir tereddüde yer bırakmadan bizzat çözmelidir. Bu husustaki ihtimalleri, bu mevzuat, inceden inceye düşünmeli ve her ihtimal karşısında açık bir şekilde, hükmünü söylemelidir. İçtüzüğün 137 nci maddesi, iptal edilecek oylardan bahsetmekte ise de, iptal keyfiyetinin nasıl olacağından söz açmamaktadır. Bu bir noksandır. Meclislerin yeni tüzükleri yapılırken, oy'un muteberlik şeraiti, teferruatı ile tespit edilmelidir. Bu şeraiti haiz olmıyan oyları, o zaman, gayri muteber saymakta bir kolaylık elde edilmiş oluruz.

Yalnız, oyun muteberlik şeraitini tayin eden mevzuata, nazarî bir ışık serpmemiz mümkündür. Bize göre, bu ışık şundan ibarettir:

i - Seçim, bir kurul tarafından ve okurul üyelerinden bazıları-
nı seçmek suretiyle yapılacaksa; o kurul üyeliğini haiz olmıyan bir
ad üzerine çıkmış bir oy pusulasını, muhakkak gayri muteber say-
mak gerekir.

ii - Seçim, bir kurul tarafından ve fakat o kurul dışından aday-
ları da seçebilmek üzere yapılıyorsa;

a) Seçim, ancak, usulüne göre konmuş adayların rekabet, inhisarı şeklinde ceryan ediyorsa, bu adaylar dışında çıkan isimler de gayri muteber oyları teşkil eder.

b) Seçim, resmî adaylık tespiti dışında, serbest adaylık şeklinde ceryan ediyorsa, ancak bahis konusu makama genel olarak aday olabilme vasfını haiz olmıyan isimlere çıkan oylar da gayri muteberdir.

iii - Adı, bir başka adla karıştırmıyacak şekilde yapılmış basit imlâ hataları, oyu iptal etmeğe yol açmaz.

iv - Küçük adın inisyali vâzih olmasa da, soyadı vâzih olan oy pusulaları da muteberdir.

v - Soyadı, adaylardan birisine tekabül eden, fakat küçük adı, başka olan bir oy pusulası da muteberdir. Yeter ki, aynı soyadı altında, ve fakat bir başka küçük ad ile anılan, bir başka kişi resmî aday sıfatı ile adaylar arasında veya o kurul üyeleri arasında olmak dolayısıyla seçilebilecekler arasında olmasın...

Binaenaleyh, mevzuumuzda: a) Senato üyeleri arasında bir Kapanlı bulunduğu göre, b) Bu Kapanlı oylamada aday durumunu da kazanmış bulunduğu göre - faraziyemizde, bu zat, bağımsızlardan olduğu halde, Senato, onu oylamağa kabul ettiğine göre, adaylığını da kabul etmiş sayıyoruz; c) Turhan Kapanlı'dan başka, bir Osman Kapanlı'nın da, resmî aday sıfatı ile adaylar arasında veya Senato üyeleri arasında mevcut olmadığına göre, Osman Kapanlı adına yazılmış olan oy pusulasının, muteber sayılarak, bunun Turhan Kapanlı'ya ait olduğunu kabul etmek mümkündür.

III — BAŞKAN VEKİLİ SEÇİMLERİ DE TOPLANTIYA KATILANLARIN SALT-ÇOĞUNLUĞU NİSABINA BAĞLAMAK GEREKİR :

Başkan Vekili seçimlerinde uygulanacak nisap ve binaenaleyh, 2.11.1962 günü yapılmış olan seçimin muteberliği meselesinde, kısaca şöyle düşünmek gerekir: Salt-çoğunluk, yarıdan bir fazladır. Bu da, ya üye tamsayısının yarısından bir fazlasıdır, ya da, toplantıya katılanların yarısından bir fazladır. Ne zaman, üye tamsayısının yarısından bir fazlasının, ne zaman da toplantıya katılanların yarısından bir fazlasının karar nisap - seçme nisabı - olduğunu tayin etmek için de, kanun hükmüne bakmak gerekecektir: Anayasa, ne zaman salt çoğunluğun üye tam sayısına göre hesaplanacağını

veya başka bir nisap kullanılacağını, açıkca göstermek zorundadır. Hakkında, böyle bir özel bir hüküm sevkedilmeyen hallerde, Meclisler, toplantıya katılanların salt- çoğunluğu ile karar verirler - seçim yaparlar.-

Böyle olunca; 2.11.1962 de yapılan Başkan Vekilliği seçimi, ilk turda bitmiştir ve 137 mevcudun salt-çoğunluğu olan 69 u aşan (73 ile) Fikret Turhangil, kazanmış duruma girmiştir. Keza, onunla beraber, bu ilk turda, Sırrı Atalay da 90 oy ile, bu 69 nisabını aşmış seçilmiş duruma girmiştir. Demekki, daha ilk turda, İhsan Hâmit Tiğrel ile beraber (101 oy almıştır.) Başkanlık Divanının üç Başkan Vekili de seçilmiş duruma girmişlerdir.

Bu, pek açık bir durumdur. Yâni, burada, İktüzük 6 ncı maddenin salt-çoğunluğu tavsif etmemiş olmasına, Anayasada da, Divan seçimlerinin Başkandan gayri unsurlarına uygulanacak bir seçim nisabının zikredilmemiş bulunmasına göre, 86 ncı madde gereğince; işlem, toplantıya katılanların salt-çoğunluğunun kararıyla bir sonuca bağlanacaktır.

Fakat, denebilir ki, Anayasanın 86 ncı maddesinde sözü edilen toplantıya katılanların salt-çoğunluğu, ancak Meclislerin «karar verme» ameliyelerine uygulanabilir. Yapılan ve İktüzüğün 6 ncı maddesine dayatılan keyfiyet ise, Meclisin bir kararı değildir, genel olarak, karar denilen hukukî işlem değildir; seçimdir. Seçimlere, seçimleri düzenliyen İktüzük madde 6 uygulanır. Buradaki nisap da Meclisin bizzat kendisi, gösterdiği telâkki tarzı ve yaptığı tatbikatlar ile, üye tamsayısının yarısından bir fazlası olarak telâkki etmektedir.

Bu mütalâaya verilecek cevap da şudur: Senatoda yapılan işlem bir seçim neticesinden ibarettir. Bir seçim neticesini tespit işi de, neticede, bir hukukî durumu tespiti teden bir karardan ibarettir. Seçim neticesi ya tasnif tutanağının imzalanması ile, veya tasnif heyetinin tutanağının Başkanlık Divanınca Genel Kurula okunması ile Senatonun bir kararı halinde tespit edilmiş oluyor. Meclisin öteki kararları, nasıl türlü alternatifler hakkında, hattâ birbirine zıt şekli teklifler hakkında yapılan oylamalarla, bunların hepsinin reddedilip, birisinin üzerinde irade birleşimi hasıl etmekle alınıyorsa - yâni alternatiflerden veya şekillerden bazısını red, bazısını da kabul suretiyle bir karar alınmış oluyorsa - seçim yoluyla tespit edilen karar da, türlü adaylar veya alternatif adaylardan bazısı reddedip, birisinin üzerinde çoğunluk iradesi birleş-

mesi hasıl etmekle alınıyor. Binaenaleyh, seçim de, Senatonun bir kararıdır. Hakkında hangi nisabın uygulanacağını Anayasaca ve hattâ İctüzük hükmünce tasrih edilmemiştir. Öyle ise, Anayasa 86 da, toplantıya katılanların salt-çoğunluğunun iradesinin birleşimi ile alınmış olur.

IV — GEREK NİSAP, GEREK EHLİYET ŞARTLARINA TALLÛK ETSİN, HER SEÇİMİN BİR İTİRAZ MERCİİ OLMAK LÂZIMDIR :

2.11.1962 tarihinde yapılan seçimlere bilhassa iki yönden itiraz gelmiştir: i - Seçilmiş olma nisabını tayinde hatalı hareketten dolayı, hatalı sonuca varılmıştır. ii - Seçilme ehliyetini yanlış tespit etmeden dolayı hatalı sonuca varılmıştır. Bu iki itiraz, bir tek talebe bağlanmıştır: Gerek nisap hakkında doğru görüşün ne olduğunu, gerek seçim ehliyeti üzerinde doğru görüşün ne olduğunu tespit için, durumun, yeniden tetkik ve iki durumu yaratan Senato Genel Kurulu kararlarının tashihi...

Buna verilecek cevap da pek kesin olarak şöyledir: Senato Genel Kurulunun her iki kararının alınması sırasında hiçbir itiraz vaki olmamıştır. Bu suretle, kararlar kesinleşmiştir; Senatonun tam ve muteber bir irade izharı vaki olmuştur ve hükümlerini de kesin olarak icra etmiştir. Tetkik ve ıslaha lüzum yoktur. Artık, oylarla tecelli etmiş olan bu durumları tetkik edecek bir merci de esasen yoktur.

Gerçekten, Senato ve Millet Meclisi içindeki seçimlere yapılacak bir itiraz mercii gösterilmemiş ve itiraz usulü de düzenlenmemiştir. Fakat, bu iki organ, kendi içlerinde yapılacak seçimlerin kontrolünden âzade kalamaz. Çünkü, her seçime bir itiraz mercii tanımak lâzımdır. Kanun, bu iki organ içindeki seçimlere böyle bir itiraz mercii teşkil etmediği için, bu iki organ, kendi içindeki seçimlerin hâkimi durumuna geçer ve bizzatkendileri ortaya çıkan itirazları dinleyip, meseleleri kesin kararlara bağlarlar. Binaenaleyh, oylarla tecelli etmiş olan bu durumları tetkik edecek bir merci vardır. O da Cumhuriyet Senatosunun bizzat kendisidir.

Yalnız, Senato içindeki bir seçime yapılacak bir itirazın müddeti ve eşkâli de olmak gerekmezmi? Ve acaba, bu noktadan, itiraz önergelerinin bir ayıbı var mıdır?

Senato içindeki bir seçime, seçim sırasında itiraz edebileceği gibi, sonradan da itirazı mümkün olmak gerekir. Sonradan, yapılacak itirazı, nâmütenahi uzun müddetlere bağlamak olamaz. Seçim sonucunu, seçimi müteakip tekabbül tazammun eden davranışlarda bulunmuş olanlar, ellerine, sonradan bir delil geçmedikçe, itirazlarını, hemen seçim sonunda formüle etmiş olmalıdırlar. İtiraz eşkâli de, Senato Başkanlığına, Parlâmento usullerine göre bir önerge vermek suretiyle tamamlanmış olur.

Olayımızda, önerge sahiplerinin, seçimleri, hemen seçim sonunda tekabbül etmiş sayılmalarını mümkün kılacak davranışları görülmemiştir. Esasen, bu, Başkanlık Divanınca da ileri sürülmektedir. Ancak, seçim sırasında bir itiraz formüle edilmemesine itiraz edilmektedir ki, yukarıda söylediğimiz üzere, seçim sırasından sonra da, bir itiraz yapmak mümkündür. Bizce, ortada, seçim sonuçlarını takallübü tazammun eden bir davranış vaki olmamıştır. Binaenaleyh, itiraz mümkündür. Bu itiraza karşı, itirazı tetkik edecek bir merci yoktur, denemiyeceği gibi, itiraz konusu da usulüne göre kesinleşmiş bir karardır diye cevap verilemez. Bir seçim ameliyesi, elbette, tasnifin yapılması ve sonucun ilân edilmesi ile kesinleşmiş sayılmak gerekir. Fakat bu, kendisine itirazları bertaraf eden bir kesinleşme değildir; ancak, seçim ameliyesinin bittiği ve seçim iradesinin tezahür edip, bu husustaki kararın alınmış olduğunu bildiren bir kesinleşmedir.

V — BU TARTIŞMADA ORTAYA ÇIKAN SAİR MESELELER VE BUNLARA AİT GÖRÜŞÜMÜZ :

Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı, birinci dönemin ikinci toplantı yılının ilk birleşimindenberi, Başkanlık Divanı seçimlerinin süratle ve mesut bir işlem halinde yapılmamasından son derece üzgündür. Bir kere, türlü parti gruplarını birbiriyle teması sevk ederek, uygulanacak esaslar üzerinde bir mutabakata varılmasını sağlamak istemiştir. Fakat, maalesef, türlü parti grupları, bütün taraflar için kabule değer bir çözüm yolu bulamamışlardır. Bu sebeple, Başkanlık Divanı, görevini görme kolaylığına kavuşamamıştır. Bu durum, onu, meselenin, genel kurul kararı ile çözülmesini aramağa sevk etmiştir. Partilerin oranını tespititte belli bir usul bulunamadığı için, Başkanlık Divanı, partilerin sunduğu aday listelerini, Genel kurulun seçimine arz etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan da, seçimler sırasında müzakere açılmaması kaidesine

uyarak, genel kurulun bir çözüm yolu bulması için, etraflı bir tartışma ve araştırma yapması yolunu, sonuna kadar açık tutmamıştır. Nihayet, ikinci toplantı yılının ilk problemi olan, Başkanlık Divanını teşkil hakkındaki gündemi uygulama hususunda, Tüzüğün, kendisini tazyik ettiği kanısı ile, bir an önce, seçimleri, genel kurul kararına iktiran ettirmeğe gayret etmiştir. Onun için, meseleyi, bir araştırmaya tâbi kılma yoluna iltifat etmediği gibi, bir prensip kararı alınarak, bunun bir tüzük hükmü halinde tecellisine ve buna razı olmıyan karşı tarafların, bu yol ile Anayasa Mahkemesini tahrik etmesi cihetine de iltifat etmemiştir. Nihayet; 2.11.1962 tarihli ikinci birleşimde başlayıp da, uzayıp giden seçimlerin türlü safhalarına, türlü açılardan yapılan itirazlara müteallik önergeler dolayısıyla, İçtüzüğün 202 nci maddesi gereğince bir Başkanlık Divanı müzakeresi açmış ve bu müzakere sonunda ulaşılan kararı, bir Başkanlık Divanı kararı halinde 22.11.1962 tarihli dokuzuncu birleşimde Senatoya sunmuştur.

Bütün bu durumu, şu meseleler halinde gözden geçirmek mümkündür :

1 - Meseleyi, Anayasa Mahkemesi Tetkikine Gönderme İmkânı: Başkanlık Divanı seçimleri dolayısıyla ortaya çıkan en önemli ve temel mesele; Başkanlık Divanına girme ehliyetini tesbitten ibaret olan meseledir. Bir görüş: Başkanlık Divanına girmeyi; ancak, bir siyasî parti meclis grubu üyesi olmağa veya, bizzat bir siyasî parti Meclis Grupunca; o partiye ait bir kontenjana alınabilmeye bağlamaktadır. Bu görüş, Anayasa 84 üncü maddesini böyle anlamaktadır. Binaenaleyh, oran hesapları ona göre yapılmalıdır, demektedir.

Bir başka görüş de, Başkanlık Divanına girmeyi, katiiyen bir siyasî parti meclis grubu üyesi olmağa bağlamamaktadır. Ona göre, siyasî partilerin Başkanlık Divanlarında, ancak bir miktar payları vardır. Bu payı, Meclis tümüne nazaran olan oranları tayin eder. Onların payının dışında da bir pay kalmaktadır. Bu son pay da, siyasî parti grubu teşkil edemiyen ufak partilerin mensupları ile, diğer bağımsızlara aittir. 84 üncü maddeyi böyle anlamak gerekir.

Fakat, bu iki görüşten herhangi birisi, siyasî parti grupları tarafından beraberce benimsenmediği için, seçimlerde uygulanacak usul, tesbitsiz kalmıştır. Başkanlık Divanı; durumu, seçimlerin fiili sonuçları ile çözüme yoluna girmiştir.

Fakat, bu takdirde de, kendi görüşü dışında yapılmış bir seçimle karşılaşmış bulunan tarafın, yapacağı hiçbir şey kalmamaktadır: Seçimin, bu fiilî sonucunu kabul etmesi gerekir. Görüşünü, tüzük yapılırken ifade eder ve kabul ettirmeğe uğraşabilir. Amma, artık, başkaca bir harekette ve tebebbüste bulunamaz, başkaca bir itirazı formüle edemez.

İşte bu durumdan rahatsız olan bir cereyan, 84 üncü maddeyi, o andaki (2.11.962 tarihli ikinci birleşimdeki) galip eğilime göre bir Senato kararına bağlamağı teklif etmiştir. Buna göre, Senato, bir kararı ile, 84 üncü maddeyi: «Meclislerin Riyaset Divanlarının oranları nisbetinde siyasî partilerden tereküp edeceği» yolunda değil, «siyasî partilere verilecek kısmın, -kendilerine- oranları nisbetinde tevzi olunacağı» şeklinde veya «siyasî partilerin, Riyaset Divanına, -tekel olarak değil- oranları nisbetinde iştirak edeceği» şeklinde anlayıp tatbik etme hususunda bir tüzük hükmü imal etmiş duruma girecektir. O zaman da, bundan memnun kalmayan; 84 üncü maddeyi, siyasî parti tekeline imkân verecek şekilde anlayan görüşler, Senatonun bu kararını Anayasa Mahkemesine intikal ettirebileceklerdir. Böyle yapılmazsa, ortada ancak bir seçim işlemi mevcut olmuş olacak, böyle seçim işlemleri ise, Anayasa Mahkemesinin tetkikine arzedilip çözülemez. (Nüvit Yetkin önergesi).

Fakat Senatonun o günkü oturumuna başkanlık eden Cumhuriyet Senatosu Başkanı, meseleyi bu yolda telâkki etmemiştir. Başkanlık Divanına göre, İchtüzüğün âmir hükmü, toplantı yılının ilk gününde, Başkanlık Divanı seçimi ile meşgul olunulmasını gerektirir. Ayrıca, seçim sırasında da müzakere açılmaz. Ve nihayet, Senatonun Anayasayı yorumlama yetkisi de yoktur. Binaenaleyh, Başkanlık Divanına, siyasî parti grubu mensuplarından başkalarının da girip girmeyeceğı hususunun bir içtüzük hükmü halinde, Senato kararına bağlanmasını mutazammın olan Nüvit Yetkin önergesinin, oya arzına ihtiyaç ve imkân yoktur. Nitekim, Başkanlık Divanı, meseleyi böyle anlamış ve önergeyi, oya koymamıştır. Bu suretle, Senato içindeki türlü grupların, Başkanlık Divanına girme ehliyetini, Anayasa Mahkemesinin tetkikine göndererek çözme yolu da açılmamıştır.

Bu davranış karşısında kısaca şunu söylemek gerekirse :

i - Her toplantı yılının ilk işleminin, Başkanlık Divanı seçimi ile meşgul olma olduğu, bir gerçek olarak kabul edilebilir.

ii - Seçimler sırasında müzakere açılmaması da makbul bir görüş olarak telâkki edilmek gerekir.

iii - Fakat, üzerinde anlaşılamayan bir ihtilâf zemini olma vasfını devam ettiren bir konuda seçim yapmak ve bu seçimin, keza, üzerinde anlaşılamiyan prensibini fiilî bir seçim yoluyla tespiti kalkmak da mümkün değildir. Hususiyle, bu suretle, varılacak sonucun hukukî değerini tetkik imkânı da olmayacaktır. Böyle bir fiilî seçim yoluyla bir hususu tespit, Anayasanın ve İçtüzüğün hükümlerini değil, bir çoğunluğun oyunu hâkim kılmadan ibarettir ki, Anayasanın ve İçtüzüğün âmir hükümleri, böyle bir neticeyi elde etmeğe matuf olarak telâkki edilemez. Anayasanın ve İçtüzüğün âmir hükmü, sağlam hukukî esaslar üzerinde bir seçim ile Başkanlık Divanının kurulmasıdır. Bu sağlam hukukî esasları bulmada zorluk çıkarsa, önce, bu zorlukların kaldırılması gerekir. Bunun da yolu, - Nüvit Yetkin önergesinin bizce anlaşılman mânasına göre - meseleye, Anayasa Mahkemesinin müdahalesi yolunu açık tutan bir karar suretine varmaktır. Binaenaleyh, Senato, o günkü oturumunda, önerge dahilinde bir karar verebilirdi. Bu kararının, bir tüzük hükmü olması temin edilebilirdi. Bu sebeple de, bundan ve buna göre yapılmış seçimlerden memnun olmıyan telâkki tarzlarının da, meseleyi, Anayasa Mahkemesine intikal ettirebilmeleri mümkün olurdu.

2 - Senato Başkanlık Divanı Kararına Katılma Ehliyeti :
Cumhuriyet Senatosunun 6.11.1962 tarihli üçüncü birleşiminde 2.11.1962 tarihinde başlayıp devam eden Başkanlık Divanı seçimlerine türlü yönlerden yapılan itirazları ve bir çözüm yolu aranması için meselenin Adalet ve Anayasa Komisyonlarına gönderilmesi dileklerini ihtiva eden 3 önerge verilmişti. Başkanlık Divanı, bu önerge-lerde ileri sürülen meseleleri, Genel Kurulda yapılan bir seçimden çıkan ve bu seçimde uygulanan içtüzük meseleleri olarak telâkki etmiştir. Bu sebeple de, İçtüzüğün 202 nci maddesi gereğince, kendi müzakeresine almıştır. 22.11.1962 tarihli dokuzuncu birleşim- de de bu müzakere sonunda, bütün bu meseleler hakkında vardı- ğı kararları, bir Başkanlık Divanı kararı formülü içinde, başkan-lık vasıtasıyla, Senatonun itilâna arz etmiştir. Burada adı geçen konular ve bu konular hakkında bir Başkanlık Divanının ulaştığı kararların ve yapılan muhalefetlerin mahiyetleri üzerinde, yukarı-daki tasnifte Başkanlık Divanına girme ehliyeti, nisap meselesi bölümlerinde gereken açıklamalar yapılmıştır.

Yalnız, bizatihi bu Başkanlık Divanı kararı da, bir başka meseleyi ortaya koymuştur: Senato Başkanlık Divanının bu kararına katılma ehliyeti: gerçekten, bu kararı alan Başkanlık Divanının içinde, önergelerle seçimlerine itiraz edilen 3 şahsiyet vardır. Şimdi, bu 3 şahsiyetin kendi seçimleri ile ilgili bir meselede, önergelerde ileri sürülen itirazları ve uyulmasını istedikleri dilekleri reddedici bir Divan kararına katılmaları doğru görülmemiştir (Osman Saim Sarıgöllü, Aydın). Buna göre; bir teşekkürde, hakkında bir itiraz vaki olan bir üye, müzakere ve karara katılamaz. Hiçbir hâkim, kendisi hakkında bir karar veremez, böyle bir karar mercii-ne katılamaz. (Hüseyin Kalpaklıoğlu). Bu görüşe karşı olan görüş de şöyle ortaya çıkmıştır: Bir parlamento genel kurulunun verdiği bir karar artık kesindir. Ona itiraz edilemez (Sırrı Atalay).

Gerçekten, bu nazik bir durumdur. Belki, önce, şöyle bir mütalâa ileri sürmek mümkündür: Müzakere, münferit kişilerin bir araya gelmesi ile hasıl olan bir müzakere değildir, bir organın, -kaç kişiden ve kimlerden kurulu olursa olsun bir ünite halinde, bir kurul kişiliği altında çalışan bir organın - müzakeresidir. Karar da, üyelerin ferdî kararlarının muhassalası ve toplamı değildir; bu müzakereye, yetkili organın unique kararıdır. Bu itibarla, müzakereye katılanların ve oy vetiresine katılanların kişi olarak dahil-i hesap edilmeleri bahis konusu olmadığından, böyle bir itiraz varid olmamak gerekir.

Bu mütalâa inandırıcı değildir: Karşımızda kendisini terkip eden kişilerden ayrı bir ünite halinde bir organ ve onun da, bir toplam olmaktan uzak bir unique kararı olduğu muhakkaktır. Fakat, bu ünite içinde istihsal edilecek olan unique kararı sıhatten yoksun kılacak unsurların da bulunmaması gerekir. Bu unique karar; tâbi olacağı statü ne olursa olsun, nihayet, üniteyi teşkil eden kurucu -composant- unsurların irade telâhuku ile meydana gelecektir. Binaenaleyh, telâhuk sonucu meydana gelecek kararın inşaî unsurlarında sıhhat şartları tam olmalıdır. Bu da, Kurul üyelerinin, Kurul kararı ile şahsan menfaat, statü menfaati olmamağı gerektirir. Binaenaleyh, Başkanlık Divanında, hakkında itiraz yapılmış olan 3 kişinin de, bu kararı alma müzakereleri dışında ve tabiatiyle kararın inşaî unsurları arasında bulunmaması gerekiyordu.

3 - Senato Başkanlık Divanı Kararının, Bizzat Kendi Yetki Alanını Aşmış Olması Meselesi: Keza, Başkanlık Divanının, yerleşmiş usul ve tatbikat gereğince, ilgili komisyonlarına sevkedeceği bir meseleyi, böyle yapmayıp da, bizzat kendi yetki alanına almış olması-

na itiraz edilmiştir. (Osman Saim Sarıgöllü). Buna göre Divan, kendisi Adalet ve Anayasa Komisyonları yerine geçerek, bazı işlemlerin Anayasaya uygun olup olmadığı hakkında kararlara varmıştır. Böyle yapmayıp da, itirazları Anayasa ve Adalet Komisyonlarına sevketmesi ve oradan alınacak mütalâa üzerine, Senato Genel Kurulunca bir karara varılması gerekirdi. Divan, bunu yapmamakla, kendi yetki alanını aşmıştır; usulsüzlük yapmıştır. (Osman Saim Sarıgöllü). Ayrıca, bahis konusu 3 önerge, Başkanlık Divanınca, Komisyonlara gönderilmek üzere tekabbül edilmişti. Şimdi, kendisinin, komisyonların yerine geçerek tetkik yapması doğru değildir. (İhsan Sabri Çağlayangil.) Sonra, Başkanlık Divanı İçtüzük 202 ye göre meseleyi ele alıp bir karara bağlamıştır. 202, seçimlere müteallik, içtüzükten gelen ihtilâflarda Divana yetki verir. Buradaki seçim ihtilâfı ise, Anayasa 84 ve 86 dan gelir (Hüseyin Kalpaklıoğlu). Buna karşı olan görüş de şudur: Burada, heyeti umumiyede yapılan bir seçimden çıkan bir tüzük meselesi vardır. Başkanlık Divanı bunu görüşmeğe yetkilidir (Sırrı Atalay).

Gerçekten, bu konuda, Senato Başkanlık Divanına söylenecek bir mütalâa vardır: Divan, içtüzük 202 ye göre meseleye elkoymuş ve bir kararla formüle etmiştir. 202 ye göre, Başkanlık Divanının müzakereye alıp, bir karara bağliyaacağı, daha doğrusu, Meclisin tasvibine sunulacak bir karar suretine bağliyaacağı hususu «heyeti umumiyede yapılan intihaplardan çıkan dahilî nizamname meseleleridir. Başkanlık Divanına girme ehliyeti ile, seçim şeklinde ve seçim neticesinde tespit edilecek bir Senato kararının tabi olacağı nisabı tespit etme meseleleri, içtüzük meseleleri halinde, pekâlâ, gözükebilir. Fakat, bu meselelerin, basit usul meselelerini aşan Anayasa ihtilâfı mahiyetleri de vardır. Basit usul meselelerini aşan bir Anayasa hükmünün tatbiki ve ademi tatbiki mahiyetini alan meselelerin çözümünde ise, Başkanlık Divanının, önce, ilgili Komisyonların mütalâasını aldığı ve sonra da, meseleyi, bizzat Meclisin kendisine çözdürdüğü, bir yerleşmiş usul ve tatbikat halini almıştır. Anayasa Mahkemesine seçilecek üyelerin üniversiteden gösterilmesi hakkındaki talebe Üniversitece uyulmadığı için, bunda ısrar edilip edilmeyeceği ve bu husustaki Anayasa hükmünü ne yolda anlamak gerektiği hususu, Anayasa ve Adalet Komisyonlarına havale edilmişti. Keza, ivedilikle gelen kanun tasarılarının Senato-daki müzakeresi sırasında 15 günlük bir müddet içinde mi, yoksa, asgarî 10 günlük müddet geçtikten sonra mı görüşüleceği konusu da bir Anayasa ihtilâfı halinde, Divanca Anayasa ve Adalet Komisyonlarına havale edilmişti (Osman Saim Sarıgöllü). Başkanlık Divanının, bu konularda da, bilhassa bu usule uyması gerekirdi.